

Ziņu izdevums skolotāju atbalstam
pilnveidotā mācību satura un pieejas īstenošanai

Janvāris/februāris 2019
Nr.3

Ko nozīmē "Domāt no skolēna pozīcijām"?

Intervija ar *Dr.paed.* Daci Namsoni
par pamatizglītības standarta veido-
šanas principiem un gaitu. - **4. lpp.**

Ceļa karte Valsts pamatiz- glītības standartā

Uzziniet par svarīgāko, kas mainās
mācību saturā, pieejā un skolas
darba organizācijā. - **8. lpp.**

7 mācību jomas un jomu vadītāju atbildes uz jautā- jumiem

"Visi eksperti šajā darbā iesaistījās ar
vienu domu – izglītības sistēma ir
jāuzlabo." (Ansis Nudiens) - **17. lpp.**

Saturs

Redaktora sleja	3
Domāt no skolēna pozīcijām. Intervija ar Daci Namsoni	4
Pamatizglītības standarts – mūsdienīgai izglītībai	8
Septiņas mācību jomas un septiņu mācību jomu vadītāju atbildes uz jautājumiem	17
• Valodu mācību joma / latviešu valoda un mazākumtautības valoda. Atbild Arvils Šalme	20
• Valodu mācību joma / svešvalodas. Atbild Rita Kursīte	24
• Dabaszinātņu mācību joma. Atbild Mihails Basmanovs	25
• Matemātikas mācību joma. Atbild Jānis Vilciņš	29
• Sociālā un pilsoniskā mācību joma. Atbild Ansis Nudiens	32
• Kultūras izpratnes un pašizpausmes mākslā mācību joma. Atbild Inga Krišāne	35
• Tehnoloģiju mācību joma. Atbild Madara Kosolapova	39
• Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma. Atbild Inese Bautre	43
Aktualitātes	47

Redaktore: Inese Leitāne

Redkolēģija: Zane Oliņa, Alnis Auziņš, Ilze Saleniece, Elīna Avota

Korektūra: Alnis Auziņš

Vāka foto: Annie Spratt (unsplash.com)

Kontakti: info@skola2030.lv, tālr. 6651908

www.skola2030.lv

© Valsts izglītības satura centrs | ESF projekts Nr.8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā.
Domāt.Darīt.Zināt. materiālus drīkst izmantot informatīviem, izglītības un pētniecības mērķiem, obligāti norādot avotu. Ja vēlaties izmantot materiālus citiem nolūkiem, rakstiet uz e-pasta adresi info@skola2030.lv.

Skola pēc būtības

Šo izdevumu esam veltījuši Valsts pamatizglītības standartam un pārmaiņām, ko tas ienesīs visās skolās pamatskolas līmenī pakāpeniski no 2020. gada. Tās attiecas gan uz mācību saturu, gan pieeju un mācību procesa organizēšanu. Taču vissvarīgākā pārmaiņa, ko mēs visi piedzīvojam, manuprāt, ir attieksmes maiņa katrā no mums – pret skolu kā vietu, kur jēgpilni mācīties, kam esam piederīgi un ko veidojam kopā – kā skolotāji, kā vecāki, kā bērni; pret skolotāju kā atbildīgu un radošu sava amata meistaru, kam uzticamies; pret skolēnu ar dabisku zinātkāri. Lai pienākuma un disciplinēšanas vietā klasē ienāk atbildība, interese un aizrautība, lai radošums ir vērtība ne tikai mākslas nodarbībās un lai mācīšanās kļūtu par nebeidzamu piedzīvojumu, kam skola ir tikai iesākums un stimul.

Ikviens no vecākiem vēlas, lai viņu bērns gūtu panākumus, taču panākumi ne vienmēr ir mērāmi ar ieskaīšu un eksāmenu atzīmēm. Ikatram skolēnam jābūt nodrošinātai iespējai atklāt, izpaust un attīstīt savas spējas un intereses, piedzīvot savu individuālo izaugsmi, kas nav salīdzināma ar klasesbiedra sekmēm. Ir svarīgi, lai katrā skolēnā veidotos pārliecība, ka viņš iet uz skolu mācīties – mācīties pēc būtības, nevis atzīmju, vecāku vai skolotāju dēļ. Lai viņš nejūtas niecīgs savas nezināšanas priekšā, bet ierauga un apzinās, ko var iemācīties. Svarīgi ir uzturēt skolēnos vēlēšanos mācīties, jo interese un griba ir nozīmīgs panākumu priekšnoteikums. Līdz ar to pamatskola ir īstais laiks sagatavot labu pamatu turpmākajām izvēlēm dzīvē un izglītībā, kam ir nepieciešama drošība, cieņa, veselīga pašapziņa, emocionālā labklājība, interese un motivācija izzināt, apgūt, iemācīties, saprast, izprast un darboties.

Piedāvājam interviju ar *Skola2030* mācību satura izstrādes vadītāju līdz 2017. gada augustam, pašlaik LU Starpnozaru izglītības inovāciju centra vadītāju *Dr. paed.* Daci Namsoni par to, kā veidots pamatizglītības standarts un kādas prasmes nepieciešamas skolotājiem. Tālāk pēc vispārīga apkopojuma par gaidāmajām pārmaiņām pamatizglītībā seko koncentrēts izklāsts par svarīgāko katrā no septiņām mācību jomām, kā arī iepazīstinām ar jomu satura izstrādes vadītājiem.

Ziņu izdevumu *Domāt.Darīt.Zināt.* atradīsiet mūsu mājaslapā www.skola2030.lv – varat to brīvi izdrukāt, lasīt un iedot vai ieteikt kolēģiem! Lai saņemtu elektronisko versiju, piesakietis jaunumu saņemšanai mūsu mājaslapā.

Inese Leitāne,
Skola2030, Domāt.Darīt.Zināt. redaktore

Dr. paed. Dace Namsone

Domāt no skolēna pozīcijām

Valsts pamatizglītības standarts ir izstrādāts un apstiprināts. Ar kādiem izaicinājumiem tā autori saskārušies dokumenta izstrādē? Kāds ir tā saturs? Ko skolotājam tajā meklēt? Kādas prasmes skolotājam vajadzīgas, un kā pie tām tikt? To vaicājam Skola2030 mācību satura izstrādes vadītājam līdz 2017. gada augustam, LU Starpnozaru izglītības inovāciju centra vadītājam Dr. paed. Dacei Namsonei, kuras vadībā LU kā projekta sadarbības partneris izstrādā mācību līdzekļus dabaszinātņu, matemātikas un tehnoloģiju mācību jomā.

Valsts pamatizglītības standarts ir apstiprināts. Kas šajā dokumentā ir jaunais? Ko tajā var atrast un ko nemeklēt?

Atbilstoši likuma prasībām standartā ir aprakstīti galvenie skolēnam sasniedzamie rezultāti, noteiktu izglītības posmu beidzot. Proti, tas, ko skolēns spēs, prātīs, varēs izdarīt, un rezultāti ir sagrupēti mācību jomās (valodu, sociālā un pilsoniskā, kultūras izpratnes un pašizpausmes mākslā, dabaszinātņu, matemātikas, veselības un fiziskās aktivitātes, tehnoloģiju). Nozīmīgs jaunums ir mācību jomas un tas, ka jomas ir izveidotas vienā sistēmā, sakārtotas pēctecīgi, skolēnam beidzot 3., 6. un 9.

klasi. Sasniedzamos rezultātus visās šajās jomās varam izdrukāt uz vienas lapas. Ja skolotājs strādā, piemēram, vidējā posmā, 4., 5. klasēs, tad viņš var redzēt, kas ir bijis pirms tam, ko skolēnam jau vajadzētu zināt, prast un spēt, un kas sagaida tālāk nākamajā posmā.

Nozīmīgs jaunums ir mācību jomas. Jomas apvieno vairāku radniecīgu mācību priekšmetu sasniežamos rezultātus, labāk palīdzot gan skolotājam, gan skolēniem ieraudzīt šo priekšmetu savstarpējo saistību. Tā, piemēram, kultūras izpratnes un pašizpausmes mākslā mācību jomas sasniedzamos rezultātus skolā īsteno ar vizuālās mākslas, mūzikas, literatūras un teātra mākslas palīdzību, valodu mācību jomā – ar latviešu valodas, mazākumtautību dzimtās valodas un svešvalodu palīdzību. Vēl viens jaunums ir tas, ka saturs ir būvēts ap lielajām idejām jeb būtiskākajiem pamatjēdzieniem, ar kuru palīdzību iespējams aprakstīt nozīmīgākās parādības daudzveidīgās cilvēka darbības jomās.

Lielo ideju formulēšana palīdzēs skolotājam mācībā uzsvērt kopsakarības un skolēnam, apgūstot dažādus mācību priekšmetus, skaidri saprast, ko viņš mācās un kur viņam šīs zināšanas un prasmes noderēs. Lielās idejas rāda, kā skolēns uztvers apkārtējo pasauli, pabeidzot skolu. Katru lielo ideju veido vairākas mazās idejas, un katrai no tām ir piemērots sasniežamais rezultāts skolēnam. Tā, piemēram, lielā ideja pamatskolā sociālo zinātņu un vēstures jomā ir "Kādā veidā cilvēki sevi pārvalda?". Struktūrelements šajā piemērā ir "vara", un rezultātā skolēns spēj pamatot, kāpēc cilvēkiem, kopā dzīvojot, vajag likumus un vienošanos par sadzīvošanas noteikumiem, viņš spēj izvērtēt, kādas sekas rada konkrēta rīcība.

Esam dzirdējuši jautājumu: "Kā jūs varat apgalvot, ka saturs ir veidots skolēnam?" Jau izejot no tā, ka esam formulējuši apgalvojumu, ko gribētu, lai skolēns apjēdz, kas ir lielā ideja. Tas ir tas, ko mēs gribam, lai skolēnam paliek, kad viņš visu citu būs aizmirsis. Tāpēc ir lielā ideja un galarezultātu formulējumi noteiktu posmu beigās, un tāpēc tie ir kompleksi, starpdisciplināri un, nenoliedzami, diezgan sarežģīti. Tā ir, jo uz kompetenci jeb lietpratību mēs skatāmies kā uz kompleksu rezultātu, kas ietver gan zināšanas, gan prasmes, gan attieksmes, gan arī rīcību.

Nākamais dokuments – mācību priekšmetu programmas. Programmas paraugā jau daudz izvērstāk un konkrētāk parādās sasniežamie rezultāti, tur, piemē-

ram, var ieraudzīt arī gramatikas likumus, kas jāmācās valodā. Katrs standartā minētais sasniežamais rezultāts te ir aplūkots detalizētāk. Tieši tāpat lielās idejas programmās tiek sadalītas nosacīti mazajās idejās.

Sarežģītākais, protams, ir, programmas savstarpēji saskaņot. Šis darbs pašlaik notiek. Īstajai saskaņošanai gan jānotiek pašā skolā. Tas ir jautājums par to, cik lielā mērā konkrētā skolā skolotāji ir gatavi sadarboties, un arī par uzskatu maiņu, par attieksmes un domāšanas maiņu. Vai es, skolotājs, skatos uz mācību stundu kā uz kaut ko privātu, vai uz ko tādu, kas aizved uz konkrētu skolēnu rezultātu? Ir atšķirība, vai mēs aprakstām rezultātus atsevišķos mācību priekšmetos vai septiņās jomās. Mēs dabūjam šos rezultātus skaitliski mazāk, tie ir lielāki un sarežģītāki, bet savstarpēji saistīti, un mums ir vieglāk pārliecināties par to sasniegšanu – vieglāk tos izmērīt.

Līdz ar to izmaiņas ir saistītas ar vērtēšanu, kas arī ir minētas standartā. Ļoti liels uzsvars tagad ir uz formatīvo vērtēšanu, tā kļūst par prioritāti. Līdz šim tā nebija. Tā prasa domāšanas maiņu visām iesaistītajām pusēm – skolotājiem, skolēniem un vecākiem.

Standarta pirmajā pielikumā atsevišķi izceltas caurviju prasmes, kuras māca ar konkrētas jomas satura starpniecību, ne jau atsevišķi. Tās iekļautas sasniežamo rezultātu formulējumos visās jomās. Caurviju prasmes māca matemātikā, latviešu valodā, mūzikā, ģeogrāfijā utt. Bet rezultāts ir kopīgs, jo panākams ir tikai visu skolotāju kopīgajā darbā. Neapšaubāmi daudz kas ir atkarīgs no konkrētās skolas vadības.

Ar kādiem izaicinājumiem saskārāties pamatizglītības standarta izstrādē?

Mēs uzsveram, ka tagad ir jauns saturs, bet jauns tas ir kā dokuments, kā struktūra. Konceptuāli jaunais standarts turpina 2006. gadā aizsākto pamatizglītības saturu virzību. Tas nozīmē to, ka visās skolās jau ir iestrādes. Protams, mācību iestādes ir atšķirīgas, ir skolas, kurās šīs iestrādes ir dziļākas un plašākas, ir tādas, kurās to ir mazāk. Šis ir īstais brīdis katrai skolai izvērtēt, kur tā atrodas un ar ko jāsāk.

Visos trijos līmeņos, vai mēs domājam par standartu, par programmu vai skolas līmeni, pats svarīgākais ir domāt no skolēna pozīcijām. Ko skolēnam vajadzētu spēt izdarīt noteikta izglītības posma noslēgumā vai mācību jomā, vai noteiktā klasē, vai konkrētā stundā? Te

sastopamies ar nepieciešamību mainīt domāšanu. Gadu desmitu laikā bija izveidojusies tradīcija uzskatīt, ka skolotājs ir vienīgais zinošais, viņš stundā stāstīs, skolēni klausīsies. Tagad skolotājam jāmacās domāt, ko skolēnam vajag. Kas konkrētā stundā būs, kā ķīmiķi saka, sauss atlikums, un ne tikai vienā mācību priekšmetā, bet kā tas saistās ar to, kas notiek mums apkārt? Un kā mēs vienā mācību priekšmetā apgūto varēsim pārnest uz citiem? Runa ir ne tikai par satura tēmām, bet galvenokārt par prasmēm. Te mēs nonākam pie caurviju prasmēm. Domāšanas prasmēm, sadarbības prasmēm, domāšanas prasmēm arī saistībā ar lasītprasmi u. tml.

Šī plānošanas sistēma ir būvēta, sākot no standarta, vēl vairāk tā pastiprinās mācību priekšmetu programmas, un vissarežģītāk to būs saskaņot skolas līmenī. Izaicinājumi būs visi tie paši. Standartā ir ierakstīts, piemēram, ka, beidzot sesto klasi, skolēnam latviešu valodā jāprot veidot runu, mēs esam ieraduši lietot modes vārdu "prezentēt". Ko tas vēl nozīmē? Tas nozīmē, ka, sākot no 7. klases, visos mācību priekšmetos liekam kaut ko šim jau apgūtajam klāt. Bet ko konkrēti un kādā veidā? Autori to mēģina iekļaut programmās, tomēr īsti līdz galam to varēs saprast, tikai sapulcinot skolās kopā konkrētos skolotājus, kas strādās 7. klasē. Un tas ir ļoti atšķirīgi no iepriekš ierastā. Skolotāji vairs nestrādās katrs aiz savas klases durvīm, ieslēdzies savā mācību priekšmetā, tagad skolotāji nāks kopā un runās par to, ko vajag darīt katram skolēnam un ko mēs kā skolotāji tāpēc darām. Šī ir vislielākā atšķirība.

Ja skatāmies uz lietpratību kā uz kompleksu rezultātu, tad kompleksums ietver domāšanas dziļumu, bet otrs aspekts ir pārnese. Un tas mums dod iespēju nedublēt saturu. Līdz šim tieši skolā bijis ļoti daudz dublēšanas, un tieši tādēļ, ka skolotāji ir strādājuši katrs aiz sava kabineta slēgtajām durvīm. Saturs ir mākslīgi uzblīdināts, jo skolotājs nezina, ka blakus kolēģis varbūt nodarbojas tieši ar to pašu.

Tā ir realitāte, bet skolotāji to nezina, jo nevēro kolēģu stundas. Tātad svarīgi ir plānot skolas līmenī, tā būtībā ir jauna funkcija mācību iestādes vadībai, kas nozīmē saprast galveno, būtisko dažādās klašu grupās konkrētos mācību gados, saprast, kādas skolotāju grupas ir vajadzīgas, kā šīs grupas organizatoriski darbosies, kas tās vadīs, kā tas notiks, kad notiks, uz kādu rezultātu mēs virzīsimies. Tas ietver domāšanu uz rezultātu. Šajā ziņā pieredze dažādās skolās ievērojami atšķiras.

Kāpēc jaunajā standartā ir septiņas mācību jomas? Kāpēc radās septītā – tehnoloģiju – joma?

Standarts ir veidots vienotā sistēmā, pēc vienotiem principiem, visās jomās fokusējoties uz lielajām idejām. Doma bija – kā mēs varam pievērst uzmanību būtiskajam?

Standartā ietvertās septiņas mācību jomas ir tuvinātas cilvēka dzīves darbības galvenajām jomām. Līdzīgi tas ir arī citu valstu izglītības standartos. Proti, jomas dabiski izriet no cilvēka attīstības. Bērns sāk runāt (valodu joma), iepazīst savu tuvāko apkārtni, to, kas objektīvi tur atrodas – dabu, dažāda veida materiālus (dabaszinātņu joma), iepazīst skaitļu valodu (matemātika), mācās zīmēt, krāsot – pirmie aizmetņi mākslas pasaulē, pamazām izprot, ka cilvēks dzīvo kopā ar citiem cilvēkiem – sociālā joma, savukārt sports un veselība – svarīga joma, kas vajadzīga, lai visu iepriekšminētajās jomās varētu izdarīt.

Tā kā mūsdienās aizvien lielāku lomu ieņem tehnoloģijas, tad gluži loģiski tehnoloģijām bija jāieņem sava vieta arī mācību saturā. Mums nebija pieredzes veidot saturu tehnoloģiju jomā, līdz ar to tas bija ļoti liels izaicinājums. Gan izveidot jauno standartu, gan pēc tam to realizēt. Taču dzīvei līdzī jāiet!

Šeit vēl jāpiemin daži izaicinājumi mūsu darbā. Viens bija milzīgais apjoms. Standartu veidojām visām klašu grupām, visām jomām reizē, un tas bija unikāli. Nekad iepriekš Latvijā nekas tāds nebija darīts. Tas nozīmē, ka strādāja ļoti daudz iesaistīto, simtiem cilvēku. Tas ir labi no pārstāvniecības viedokļa, bet ļoti sarežģīti no logistikas, no organizatoriskā viedokļa. Neapšaubāmi katra cilvēka spējas, jauda atšķīrās. Kas vēl ir tiešām svarīgi un par ko cilvēki bieži vien neaizdomājas, ir tas, ka standarta izstrāde tāpat kā diagnosticējošo darbu izveide ir cilvēku profesija, viņu nodarbošanās, un tas ir pilnīgi cits darbs nekā mācīt bērnus.

Satura izstrāde balstās pētniecībā, tas ir patstāvīgs virziens izglītības zinātnē. Līdz ar to ekspertu skaits, kas profesionāli un ilglaicīgi ir iesaistīti standarta izstrādē, nav ļoti liels. Tas savukārt nozīmē to, ka vajag diezgan ilgu iesildīšanās laiku tiem cilvēkiem, kas no jauna iesaistījušies šajā darbā, saprastu visas nianšes. Protams, būvējot kaut ko pilnīgi no jauna, kā tas mums

bija tehnoloģiju jomā, viss uzreiz nevar būt ideālā kvalitātē.

Vēl jāpiebilst, ka dažādās mācību jomās Latvijā ir atšķirīga metodiskās domas attīstība jeb pieredze. Ne tikai konkrētā satura, bet arī mācību grāmatu izstrādē sadarbība starp akadēmiskajiem spēkiem un skolām dažādās jomās ļoti atšķiras. Arī tāpēc rezultāts visās jomās nav vienāds. Tas ir gluži objektīvi.

Kas skolotājam tagad jāprot? Un kā viņam iegūt vajadzīgās prasmes?

Daļa skolotāju daudz ko no tā, ko mēs saucam par jauno pieeju, jau dara, bet intuitīvi. Tad to nevar saukt par profesionālo kompetenci. Svarīgi ir intuitīvas darbības pārvērst apzinātās, saprast, kādu rezultātu es sasniegšu, ja darīšu šādi, un kāds būs rezultāts, ja darīšu citādi, saprast, vai tas, ko es, skolotājs, daru, ir tikai pirmie soļi, vai tā jau ir profesionāla darbība.

Tāpat vispirms skolotājam jāapzinās, ko viņš jau prot. Svarīgi ir atrast rīkus, ar kuru palīdzību skolotājs varētu objektīvi saprast, ko viņš tiešām jau dara, ko vēl nedara un kas ir tas, kas vispirms būtu jāmācās. Tas, kam līdz šim ir pievērsta mazāka uzmanība, saistās ar pašvadītu mācīšanos, ar sasniedzamo rezultātu, atgriezenisko saiti, metakognitīvajām prasmēm. Būtisks ir jautājums par domāšanas dziļumu, vispār par domāšanas aktivizēšanu.

Ko tas īsti nozīmē – mācīt domāt? Tas nozīmē saprast, kā skolēns domā, un ko ar to darīt tieši saistībā ar manu mācību priekšmetu.

Šos nozīmīgos jautājumus līdz šim visai maz esam apsprieduši. Par tiem skolotājam skolā jārunā ar citiem kolēģiem, jāapzina tas viss, ko jau jēgpilni dara, un nepieciešamības gadījumos jāmeklē, kur vajadzīgo apgūt kādās papildnodarbībās. Es tiešām rosinu vispirms katram veikt analīzi, lai tiktu skaidrībā, ko viņam kā skolotājam vajag pirmām kārtām, nevis, daudz nedomājot, pieteikties kādiem kursiem.

Visbeidzot, nedaudz par sevi. Kur jūs smēlāties pieredzi, lai šo darbu paveiktu?

Esmu bijusi iesaistīta satura izstrādē kopš pirmajiem standartiem Latvijā, tas ir, no 90. gadu sākuma. Tolaik tie bija vieni no pirmajiem standartiem pasaulē, tad tikai parādījās standarts kā dokuments. No šī laika dažādās kapacitātēs esmu bijusi iesaistīta satura izstrādē, arī tad, kad veidoja spēkā esošo saturu, pēc tam dažādos dabaszinātņu un matemātikas projektos satura izstrādē, mācību līdzekļu izstrādē.

Sagatavoja Alnis Auziņš

Dr. paed. Dace Namsone

“Mūsdienās skolas mērķis ir attīstīt skolēnu spēju mācīties visu mūžu, domāt un darboties kompleksās situācijās, dzīvot daudzveidīgā pasaulē kā aktīvam, atbildīgam pilsonim.”

Andreass Šleihers,
OECD Izglītības un prasmju direktorāta vadītājs

Foto: Cody Davis (Unsplash.com)

Pamatizglītības standarts – mūsdienīgai izglītībai

Lietpratīgam skolēnam apgūstamās zināšanas, izpratne, prasmes un vērtības nostiprinātas Valsts pamatizglītības standartā. Piedāvājam koncentrētu izklāstu par svarīgākajām pārmaiņām, kas sagaida skolas.

Kāpēc?

Pasaule mainās, un sabiedrība attīstās. Mēs nezinām, kādu sabiedrību veidos mūsu bērni un kāda būs viņu no-

darbošanās, bet mēs varam dot viņiem zināšanas, prasmes un vērtības, kas viņiem dzīvē palīdzēs īstenot savu potenciālu un atrast savu ceļu.

Ceļā uz mūsdienīgu izglītību

Pārmaiņas pamatizglītības mācību saturā un pieejā, lai ikvienā skolā nodrošinātu mūsdienām atbilstošu izglītību, nostiprinātas Valsts pamatizglītības standartā, ko 2018. gada 27. novembrī apstiprināja LR Ministru

kabinetā. Pamatizglītības pakāpē skolas sāks strādāt saskaņā ar jauno standartu 1., 4., 7. klasē no 2020. gada septembra; 2., 4., 8. klasē – no 2021. gada septembra; 3., 5., 9. klasē – no 2022. gada septembra.

Valsts pamatizglītības standarts nosaka, ko un kā mācīsies bērni skolā no 1. līdz 9. klasei. Tas ir otrais no trim plānotajiem saistošajiem vispārējās izglītības dokumentiem pēc Pirmsskolas izglītības vadlīnijām, kas nostiprina pārmaiņas mācību saturā un pieejā vispārējā izglītībā pēctecīgi visos līmeņos – no pirmsskolas līdz 12. klasei.

“Pamatizglītības satura īstenošanas mērķis ir vispusīgi attīstīts un lietpratīgs skolēns, kurš ir ieinteresēts savā intelektuālajā, sociāli emocionālajā un fiziskajā attīstībā, dzīvo veselīgi un droši, mācās ar prieku un interesi, sociāli atbildīgi līdzdarbojas sabiedrības norisēs un uzņemas iniciatīvu, ir Latvijas patriots.” (II nodaļas 1. punkts.) Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem (Ministru kabineta noteikumi Nr. 747, <https://likumi.lv/ta/id/303768>).

Izglītība mūsdienīgai lietpratībai katram skolēnam ikvienā skolā

- **SKOLĒNS.** Rūpes par katra skolēna izaugsmi un vispusīgas personības attīstību, rakstura, ieradumu, attieksmju un vērtību izkopšanu.
- **SATURS.** Novērsta satura sadrumstalotību un dublēšanās.
- **PIEEJA.** Dot iespēju skolēniem mācīties iedziļinoties un izprast kopsakarības.
- **REZULTĀTS.** Mācīšanās rezultāts ir skolēna lietpratība – spēja kompleksi lietot zināšanas un prasmes, paust attieksmes, risināt problēmas mainīgās un reālās dzīves situācijās daudzveidīgās cilvēka darbības jomās, kā arī interese par mācīšanos arī pēc skolas.

Kas ir pamatizglītības standarts?

Pamatizglītības standarts attiecas uz mācību saturu un pieeju skolā no 1. līdz 9. klasei. Tas nosaka, kādas prasmes, zināšanas, izpratne un attieksmes skolēniem jāapgūst skolā, un ir vienīgais saistošais dokuments visiem skolotājiem un izglītības iestādēm. Atbilstoši noteiktajiem mūsdienīgas lietpratības izglītības mērķiem savu bērnu un jauniešu vajadzībām un vietējai situācijai skolas un skolotāji patstāvīgi plāno, kā tieši sasniegt skolēniem izvirzītos mērķus. Mācību satura apguves sasniegtajiem rezultāti tajā ir formulēti trīs gadu posmiem: 1.–3. klase, 4.–6. klase, 7.–9. klase.

Pamatizglītības standarts ietver:

- *pamatizglītības satura īstenošanas mērķi un uzdevumus;*
- *saturā iekļaujamās vērtības;*
- *obligāto saturu, tā apguves plānotos rezultātus mācību jomās un īstenošanas principus;*
- *mācību sasniegumu vērtēšanas pamatprincipus un iegūtās izglītības vērtēšanas kārtību;*
- *pamatizglītības programmu paraugus.*

Standarts nosaka, kādus mācību priekšmetus skolēni attiecīgajās klasēs mācīsies un cik mācību stundu katram

no tiem nepieciešams atvēlēt.

Mācību priekšmetu programmu paraugi, ko gatavo *Skola2030* saskaņā ar jauno pamatizglītības standartu, būs pieejami pakāpeniski, sākot no 2020. gada pavasara.

Kādu gribam redzēt katru skolēnu?

Pilnveidotā mācību satura pamatā ir vīzija par to, kādu vēlamies redzēt katru skolēnu – atbildīgu un aktīvu sabiedrības dalībnieku, personību ar pašapziņu, kurš ciena un rūpējas par sevi un citiem, radošu darītāju un lietpratēju izaugsmē, kam mācīšanās kļuvusi par ieradumu, lojālu valstij.

Pamatizglītības standarts nosaka ietvaru un mācību organizāciju, lai šo vīziju īstenotu dzīvē un skolēnam dotu iespēju apgūt zināšanu pamatus kopā ar vispārīgām jeb caurviju prasmēm (tās ir: kritiskā domāšana un problēmu risināšana, jaunrade un uzņēmējspēja, pašvadīta mācīšanās, sadarbība, pilsoniskā līdzdalība un digitālās prasmes) un vērtībās balstītiem tikumiem (tādiem kā atbildība, centība, drosme, godīgums, gudrība, laipnība, līdzietība, mērenība, savaldība, solidaritāte, taisnīgums, tolerance).

Vīzija par skolēnu

Kas mainās?

Skolēni tāpat kā līdz šim apgūs ierastos mācību priekšmetus, tādus kā latviešu valoda, matemātika, dabaszinības, fizika, ķīmija u. c., kuriem pievienosies atsevišķi jauni mācību priekšmeti, tādi kā teātra māksla (iepriekš “drāma”) un dizains un tehnoloģijas. Atbilstoši mūsdienu prasībām paredzēts pastiprināt datorikas apguvi (jau no pirmās klases) un tradicionālo mācību priekšmetu saturā aktualizēt mūsdienīgus jautājumus, jēdzienus un prasmes, piemēram, medijpratību, kritisko domāšanu un prezentācijas prasmes.

Mācību saturs veidots ar fokusu uz būtisko, kas jāapgūst skolēnam. Tāpēc tas ir organizēts atbilstoši katrā mācību jomā definētajām tālākajām lielajām idejām jeb galvenajām atziņām, par kurām skolēnam jāiegūst izpratne. No tām izriet skolēniem sasniedzamie rezultāti jeb apgūstamās pamatprasības, kas formulētas standartā. No šiem sasniedzamajiem rezultātiem savukārt ir atvasināti sasniedzamie rezultāti mācību priekšmetu programmās un mācību stundas saturs – tā, lai ikkatrā mācību stundā tiktu apgūta noteikta sasniedzamā re-

zultāta daļa attiecībā pret plānoto. Skolēnam sasniedzamie rezultāti, kas formulēti pamatzglītības standartā, ir kompleksi, tie ir noteikti nevis katrā mācību priekšmetā, bet visā mācību jomā kopumā. Katrā mācību jomā ir formulēts skaidrs, izmērāms rezultāts – prasība, ko veido zināšanas, izpratne un jomas pamatprasmes, kā arī caurviju prasmes, attieksmes un ieradumi, kas balstīti vērtī-

bās. Skolēna mācīšanās rezultāts ir lietpratība.

Obligātais mācību saturs pamatzglītības standartā strukturēts septiņās mācību jomās, nevis atsevišķi katrā mācību priekšmetā, – lai mazinātu mācību satura sadrumstalotību, rosinātu mācību satura plānošanu skolas līmenī un skolēniem veidotos patiesi dziļa izpratne par mācību saturu.

Mācību satura ietvars		
Septiņas mācību jomas	Caurviju prasmes	Tikumi
• Valodu • Sociālā un pilsoniskā • Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā • Dabaszinātņu • Matemātikas • Tehnoloģiju • Veselības un fiziskās aktivitātes	• Kritiskā domāšana un problēmu risināšana • Jaunrade un uzņēmēj-spēja • Pašvadīta mācīšanās • Sadarbība • Pilsoniskā līdzdalība • Digitālā prasība	Atbildība / Centība Drosme / Godīgums Gudrība / Mērenība Laipnība / Līdzcietība Savaldība / Solidaritāte Taisnīgums/ Tolerance

Pārmaiņas mācību priekšmetu sarakstā

- Otrās svešvalodas apguve agrāk – no 4. klases.
- Latvijas un pasaules vēsture kā vienots mācību priekšmets no 7. klases.
- Latviešu valodas loma ir pastiprināta skolās ar mazākumtautību izglītības programmām.
- Jauns mācību priekšmets "Teātra māksla" līdzās citiem mākslas veidiem (literatūra, vizuālā māksla, mūzika).
- Mācību priekšmets ar nosaukumu "Dizains un tehnoloģijas" un jaunu saturu aizstās līdzšinējo "Mājturība un tehnoloģijas".
- Jauns mācību priekšmets 7.–9. klašu posmā "Inženierzinības".
- Datorika no 1. līdz 9. klasei (integrēti 1.–3. klasē).
- "Sportu" turpmāk sauks "Sports un veselība" – ar mainītiem satura uzsvāriem, kam atvēlētas 3 stundas nedēļā.

Katrā mācību priekšmetā un katrā tematā *Skola2030* ietvaros un sadarbībā ar partneriem top mācību līdzekļu piemēri. Tie būs brīvi pieejami digitālajā resursu krātuvē. Ikviens tos varēs izmantot un pavairot pēc nepieciešamības vai pēc to parauga veidot savus. Taču skolas

tāpat kā līdz šim varēs izmantot arī agrāk izdotos un iegādātos mācību līdzekļus un grāmatas, mērķtiecīgi izvēloties atbilstošākos uzdevumus un tekstus saskaņā ar sasniedzamajiem rezultātiem.

Mācību pieeja

- **Skolotāja loma.** Mainās uzsvārs no gatavu zināšanu nodošanas uz mācīšanās vadīšanu.
- **Skolēna loma.** Svarīga ir lielāka skolēnu iesaiste mācībās – interese, vēlme domāt un darīt, iedziļināties, plānot un pārraudzīt savu mācīšanās procesu.
- **Mācību stundas norise:**
 - skolēnam skaidrs sasniedzamais rezultāts;
 - jēgpilni uzdevumi un atbalsts;
 - attīstoša atgriezeniskā saite;
 - domāšana par mācīšanos.

Mācību pieejā svarīga ir :

- pāreja no skolēna pasīvas mācīšanās un faktoloģiska materiāla iegaumēšanas kā pašmērķa uz aktīvu izziņas procesu skolotāja vadībā, pašizpaušmi un jaunradi;
- apgūstamo zināšanu un prasmju sasaiste ar reālo dzīvi;
- starpdisciplināra pieeja, kas novērš satura sadrumstalotību un veicina skolotāju sadarbību mācību procesa organizēšanā;
- skolēnam nodrošināta iespēja mācīties iedziļinoties, izprast kopsakarības un attīstīt spēju pārnēst zināšanas uz jaunām, nezināmām situācijām.

Katrā stundā:

- formulēti skaidri mērķi jeb sasniedzamais rezultāts;
- izvēlēti jēgpilni uzdevumi un atbalsta materiāli;
- sniegta attīstoša atgriezeniskā saite un tiek veicināta domāšana par savu mācību procesu;
- vērtību, attieksmju, vispārīgu (caurviju) prasmju un iemaņu attīstīšana, kas skolēnam palīdzēs apgūto izmantot dzīvē turpmāk, paturot prātā zināšanu mainību;
- īstenota sociāli emocionālā dimensija;
- lietota formatīvā vērtēšana jeb vērtēšana snieguma uzlabošanai mācību procesā.

Metodiskie paņēmieni, ko nostiprina pilnveidotais mācību saturs, ir praksē pārbaudīti, daudziem skolotājiem jau pazīstami. Pārmaiņu mērķis ir šo praksi mērķtiecīgi ieviest katrā skolā un klasē ikdienā.

Vairāk par mācību pieeju uzziniet šeit:

- Jūs jautājat. Mēs atbildam. Kas ir kompetence un lietpratība? (Zane Oliņa) <http://ejuz.lv/nc6>
- Izglītība mūsdienīgai lietpratībai (Zane Oliņa) <http://ejuz.lv/nc7>
- Mācību satura un pieejas uzsvāri jaunajā pamatzglītības standartā. (Guntars Catlaks, VISC) <http://ejuz.lv/nc8>
- Stāsts par skolēna un skolotāju atbildību mācībās.

- (Paivi Nilvara, Somija) <http://ejuz.lv/nc9>
- Kad mana labā skaidrošana stundā nedod gaidīto rezultātu.
- (Gunta Lāce) <http://ejuz.lv/m4p>
- Vadīt mācīšanos lietpratībai (Zane Oliņa) <http://ejuz.lv/nca>
- Pieredzes piemērs. Skolotāju savstarpējā mācīšanās. 1. (Inta Ozola, Liene Trūpa, Ilze Gaņina) <http://ejuz.lv/ncb>
- Pieredzes piemērs. Skolotāju savstarpējā mācīšanās. 2. (Ilze Gaņina) <http://ejuz.lv/ncc>
- Es kā pieaugušais, kas mācās. (Inga Pāvula) <http://ejuz.lv/ncd>
- Jūs jautājat. Mēs atbildam. Vai līdzīgas mācību pieejas un satura pārmaiņas notiek citur pasaulē? (Zane Oliņa) <http://ejuz.lv/nce>

Vērtēšana

1.Skolēnu snieguma vērtēšana ikdienā, lai uzlabotu mācīšanos, jeb formatīvā vērtēšana. Tā paredz laikus un regulāri sniegtu attīstošu atgriezenisko saiti (ko var sniegt gan skolotājs, gan citi skolēni), lai uzlabotu mācīšanos. Formatīvās vērtēšanas ietvaros nepieciešams attīstīt arī skolēnu pašvērtēšanas prasmes.

2.Skolēnu snieguma novērtēšana jeb summatīvā vērtēšana. Skolotājs novērtē un dokumentē skolēna mācīšanās rezultātu attiecībā pret plānotiem sasniedzamajiem rezultātiem mācīšanās posma noslēgumā, piemēram, temata, mācību gada vai pamatzglītības noslēgumā. Vērtējumu summatīvās vērtēšanas ietvaros izsaka:

- 1.–3. klasē rakstiski četros apguves līmeņos,
- 4.–9. klasē 10 ballu skalā.

3.Diagnosticējošā vērtēšana. Tās mērķis ir palīdzēt skolotājam izvērtēt skolēna mācīšanās stiprās un vājās puses un noskaidrot nepieciešamo atbalstu, lai atbilstoši un efektīvi plānotu turpmāko mācību procesu.

4. Obligātie valsts pārbaudījumi, pamatskolu beidzot:

- trīs eksāmeni: latviešu valodā, svešvalodā un matemātikā;

• ceturtais – starpdisciplinārs pārbaudes darbs par sociālās un pilsoniskās, dabaszinātņu un tehnoloģiju mācību jomu saturu.

Skola2030 ietvaros tiek izstrādāti metodiskie materiāli un piemēri kompleksu sasniedzamo rezultātu vērtēšanai katrā mācību jomā. Vērtējums izteiks skolēnu sniegumu pret katras mācību jomas sasniedzamajiem rezultātiem un mācību jomā izvirzītajiem mērķiem un uzdevumiem.

Būtiska loma tiks piešķirta tā dēvētajai formatīvajai vērtēšanai jeb vērtēšanai, kuras nolūks ir uzlabot skolēna mācīšanos un sniegumu. Formatīvajā vērtēšanā ļoti svarīga ir regulāra un laikus sniegta attīstoša, pozitīva atgriezeniskā saite, lai palīdzētu skolēnam tuvināt savu sniegumu plānotajiem sasniedzamajiem rezultātiem. Turklāt skolēni apgūst un izmanto arī pašvērtēšanas un savstarpējās vērtēšanas stratēģijas.

Diagnosticējošo darbu loma ir atbalstīt skolotājus ikdienas darba plānošanā, lai uzlabotu mācīšanās procesu un skolēna sniegumu, kā arī tie sniedz skolēniem vērtīgu atgriezenisko saiti par viņu mācīšanās nepieciešamajiem uzlabojumiem. Diagnosticējošie darbi vairs nebūs jāsteno vienā noteiktā laikā, skolotājs pats varēs tos ieplānot. Projektā tiek izstrādāti un pakāpeniski tiks piedāvāti 20 diagnosticējošie darbi dažādās mācību jomās atbilstoši jaunajam mācību saturam.

Vairāk par vērtēšanu uzziniet šeit:

- Raksti par vērtēšanu un skolotāju pieredzi 2018. g. dec. izdevumā skolotāju atbalstam pilnveidotā satura un pieejas īstenošanā "Domāt. Darīt. Zināt." <http://ejuz.lv/nd0>
- Vērtēšana skolēna izaugsmei (Pāvels Pestovs) <http://ejuz.lv/nc7>
- Kā vērtēt kompleksu sniegumu? (Dace Namsone) <http://ejuz.lv/nd2>
- "Vērtēt, lai mācītos", astoņu minūšu video par vērtēšanu no *Skola2030* konferences <http://ejuz.lv/nd3>
- Priekšnoteikumi veiksmīgai vērtēšanai un kā līdz tai nonākt. (Tims Outss) <https://ej.uz/wjim>
- Vērtēšana Somijas izglītības sistēmā (Irmeli Halinena) <https://ej.uz/jvtq>

Pārmaiņas mācību organizēšanā skolās

Skolām lielāka brīvība un atbildība mācību darba plānošanā. Skolas atbildība ir plānot un organizēt mācību procesu tā, lai katram bērnam būtu nodrošināta iespēja sasniegt standartā noteiktos rezultātus, kas ietver zināšanas, izpratni, prasmes, attieksmes un vērtības. Lai to īstenotu, skolām paredzēta lielāka patstāvība mācību

darba plānošanā un organizēšanā saskaņā ar konkrētās skolas skolēniem un viņu vajadzībām.

Stundu plānošana

Kopējais stundu skaits mācību priekšmetā būs noteikts trim gadiem, nevis nedēļai, kā tas ir bijis līdz šim, un skola tādējādi varēs elastīgāk organizēt mācības, pavadīt visu mācību dienu, veicot apjomīgāku pētījumu kādā mācību priekšmetā vai dodoties mācību ekskursijā, – integrēt mācību priekšmetus, lai sekmētu skolēnu iedziļināšanos mācību tematos.

Skolai iespēja mainīt stundu skaitu 10 % un 20 % robežās

Standartā paredzēts, ka skolas būs tiesīgas mainīt stundu skaitu mācību priekšmetos 10 % robežās, bet gīmāzijas pat 25 % ietvaros no standartā noteiktā mācību stundu skaita un brīvāk plānot ikdienas mācību darbu, lai sasniegtu izglītības mērķus, un pielāgot saviem skolēniem atbilstošu mācību plānu katram posmam.

Šīs izmaiņas dod iespēju skolām ieplānot lielāku stundu koncentrāciju mācību gada vai semestra ietvaros vienā mācību priekšmetā vai mācību jomā, lai mācību nolūkos skolēni varētu doties uz muzejiem, apmeklēt vēsturiskus objektus, veikt pētījumus un īstenot projektus, kas prasa ilgāku laiku. Šāda pieeja ļauj ieplānot konkrētus tematus atbilstoši gadalaikam ārpus telpām dabaszinībās. Skolās ar nelielu skolēnu skaitu, kurās vienas mācību jomas priekšmetus reizēm māca viens skolotājs, var ieplānot vairāku mācību priekšmetu apguvi integrēti. Dažādos apvidos skolēnu vajadzības apgūt pastiprināti kādu mācību priekšmetu var atšķirties. Tā, piemēram, vidē, kur skolēniem ir pieejams mazāks atbalsts un resursi pirmās svešvalodas apguvei, skola var mērķtiecīgi ieplānot lielāku svešvalodas stundu skaitu.

Laiks sadarbībai

Ikdienas mācību procesa organizēšanā liela nozīme ir skolotāju savstarpējai sadarbībai stundu plānošanā un tematu saskaņošanā. Tā skolēns veido padziļinātu, starpdisciplināru izpratni, pēctecīgi un pamatīgi attīsta prasmes. Tādēļ skolu vadītāji ir aicināti rūpēties par apstākļu nodrošināšanu, kas rosinātu skolotājus sadarboties ikdienā.

Atbalsts

Skola2030 rūpējas par to, lai skolotājiem būtu pieejams vajadzīgais atbalsts mācību procesa organizēšanā atbilstoši pilnveidotajai pieejai, rosina skolotāju sadarbību

un pieredzes apmaiņu.

Tiek gatavota digitālo mācību resursu krātuve (pakāpeniski pieejama no 2019. gada pavasara), kurā plānots ievietot mācību priekšmetu programmu paraugus, brīvi pieejamus projektā tapušos mācību līdzekļus skolēniem, metodiskos materiālus, kolēģu mācību stundu paraugus, kas rosinātu ideju un pieredzes apmaiņu.

Kādi būs mācību līdzekļi?

Skola2030 gatavo mācību un metodisko līdzekļu paraugu komplektus, kas aptvers visus tematus katrā mācību priekšmetā pirmsskolas, pamatzglītības un vispārējās vidējās izglītības pakāpē, un tie top sadarbībā ar partneriem, kuru vidū ir Latvijas vadošās augstskolas. Mācību līdzekļu paraugi pamatzglītībā top sadarbībā ar Latvijas Universitāti, Daugavpils Universitāti, Latvijas Sporta pedagogijas akadēmiju. Tie būs pieejami pakāpeniski, sākot no 2020. gada pavasara.

Mācību līdzekļi katrā mācību priekšmetā top no skolēna perspektīvas un ar formulētiem vērtēšanas kritērijiem: “Es zināšu”; “Es pratišu”. Tie ietver temata atsegumu, dažāda līmeņa uzdevumus skolēniem, snieguma līmeņa aprakstus un citus materiālus izmantošanai mācību darbā.

Mācību līdzekļos ietverti mūsdienīgi un ar reālo dzīvi saistīti uzdevumi.

No 2019. gada rudens skolotājiem būs pieejami arī citi atbalsta materiāli, tostarp par skolotāja lomu mācību procesā, skolēna lomu, metodiskajiem paņēmieniem, caurviju prasmju attīstību, skolēna snieguma vērtēšanu, sadarbību, mācību vides iekārtošanu u. c.

Izglītojoši pasākumi

- Konferences (“DOMĀT”, “VĒRTĒT, lai mācītos”, “Lietpratība SĀKUMizglītībā”, “Lietpratība pamatzglītībā”).
- Semināri pašvaldību mācību jomu koordinatoriem, izglītības pārvaldēm.
- VISC kursi.

Profesionālā pilnveide

- Mācības pilotskolu komandām (Skola2030).
- Mācības visu skolu vadības komandām (1600 skolotāji no skolām, kas nav pilotskolas, LU).
- Mācības skolotājiem par iekļaujošo izglītību (240 skolotāji, LiepU).
- Mācības tehnoloģiju mācību jomas skolotājiem

(1200 skolotāji; no 2019. gada rudens, Skola2030).

- E-pašmācību moduļi (no 2019. gada rudens, Skola2030).
- Mācības skolotājiem, īstenojot mācību procesu lingvistiski neviendabīgā vidē (4710 skolotāji; no 2018. gada rudens, LVA).
- Citi VISC apstiprināti un augstskolu īstenoti kursi – mācīšanās konsultantiem, tālākizglītojamiem, pašvaldību mācību jomu koordinatoriem atsevišķās mācību jomās.

Sekoiet informācijai www.skola2030.lv un Skola2030 Facebook lapā.

Izglītojoši un informatīvi materiāli

- Video par aktualitātēm mācību saturā un pieejā Skola2030 Youtube kanālā www.youtube.com/skola2030.
- Tīmekļsemināri jeb vebināri par aktualitātēm mācību jomās – līdz šim notikuši pieci šādi semināri (par aktualitātēm latviešu valodā un literatūrā, par tehnoloģiju mācību jomu, kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomu, veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomu, datoriku). Šo semināru laikā, kā arī pēc tam, iespējams uzdot jautājumus un noskaidrot atbildes. <https://ej.uz/d1ke>
- E-ziņu izdevums skolotāju atbalstam “Darīt.Domāt.Zināt.”, kuru var lejuplādēt Skola2030 mājaslapā un izdrukāt lasīšanai vai saņemt e-pastā elektronisko versiju, piesakoties jaunumiem www.skola2030.lv

Kā?

Mācību satura pilnveides priekšvēsture un gaita

Mācību satura pilnveide un virzība uz mūsdienu prasībām atbilstošu izglītību pamatskolā tiek turpināta kopš 2006. gada, kad pirmoreiz uzsvēta doma par vispārīgo prasmju jeb tā dēvēto caurviju nozīmi bērnu un jauniešu izglītībā. Jau toreiz izvirzīti līdzīgi izglītošanas aspekti – pašizpaušme, radošums, analītiski kritiskā domāšana, morālais un estētiskais aspekts, saziņa un sadarbība, mācīšanās kā process un praktiska darbošanās – un atsevišķi – matemātiskā domāšana. Daudzās skolās šos aspektus jau īsteno, tā ir kļuvusi par ikdienas praksi, un pilnveidotais pamatzglītības standarts dos iespēju to nostiprināt un veicināt.

Mācību satura un pieejas pilnveide ir likumsakarīgs solis, lai īstenotu Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā “Latvija 2030” izvirzīto uzdevumu: izglītībai jābūt kvalitatīvai, visa mūža garumā pieejamai, orientētai uz radošumu, lai reaģētu uz globālās konkurences un demogrāfijas izaicinājumiem. Nacionālajā attīstības plānā 2014–2020 minēta nepieciešamība attīstīt daudzveidīgas kompetences jeb lietpratību.

Pirmo reizi Latvijā vispārējās izglītības mācību saturs un pieeja pārskatīta vienotā sistēmā un pēctecīgi visās bērnu un jauniešu formālās izglītības pakāpēs – no pusotra gada vecuma pirmsskolā līdz pat vidējās izglītības 12. klasei.

Pilnveidotā mācību satura un pieejas versija ar sasniežamajiem rezultātiem visās mācību jomās no pirmsskolas līdz vidusskolai (16 mācību gadi) tapa 9 mēnešu laikā – no 2016. gada novembra līdz 2017. gada augustam. Mācību satura izstrādē bija iesaistīti vairāk nekā 300 ekspertu – praktizējoši skolotāji, augstskolu mācībspēki un pētnieki. Četrus mēnešus ilgajā sabiedriskā apspriešanā – no 2017. gada septembra līdz 2018. gada februārim – pilnveidotais mācību saturs un pieeja tika plaši apspriesta gan ar skolotājiem, gan ar dažādu nozaru ekspertiem un tika saņemti 887 priekšlikumi no dažādām sabiedrības grupām un indivīdiem, kurus ņēma vērā, sagatavojot Valsts pamtizglītības standartu.

Pašlaik noris aktīvs darbs, izstrādājot Valsts vispārējās vidējās izglītības standarta un sasniedzamo rezultātu formulējumus, konsultējoties un saskaņojot darbu ar nozaru speciālistiem un iesaistītajām pusēm, lai šā gada martā IZM virzītu Valsts vispārējās vidējās izglītības standarta projektu apstiprināšanai valdībā.

ieviešana

Pilnveidoto mācību saturu un pieeju vispārējā izglītībā paredzēts ieviest pakāpeniski, sākot no

- a) 2019. gada 1. septembra pirmsskolā,
- b) 2020. gada 1. septembra 1., 4., 7. un 10. klasē,
- c) 2021. gada 1. septembra 2., 5., 8. un 11. klasē,
- d) 2022. gada 1. septembra 3., 6., 9. un 12. klasē.

Pilnveidotā mācību satura un pieejas aprobācijai 2016. gada beigās tika izraudzītas 100 pilotskolas Latvijā, kuru skolotāji divu gadu laikā regulāri piedalās mācībās un apmainās pieredzē, izmēģina satura un pieejas efektivitāti, sniedz savus ierosinājumus par uzlabojumiem. Pilotskolu pieredze būs noderīga pilnveidotā satura un pieejas īstenošanā citās skolās. (Informācija par pilotskolām un to saraksts: <https://www.skola2030.lv/pilotskolas>).

Skola2030 turpina informēšanas, izglītošanas un skaidrošanas pasākumus, lai pilnveidotā satura un pieejas ieviešana skolās sasniegtu gaidīto rezultātu – zinošus skolotājus ar mācību procesa vadīšanai nepieciešamajām prasmēm un iemaņām, motivētus un aktīvi izzinošus skolēnus, kas būs sagatavoti nākotnes izaicinājumiem un konkurētspējīgi starp-

tautiski, pārliecinātus un mierīgus vecākus un bērnu pilnvarotos pārstāvjus.

Izglītība bērniem ar speciālām vajadzībām

Valsts pamatzglītības standarts attiecas arī uz speciālo izglītību – par mācību saturu un pieeju, par prasībām mācību satura apguvei, mācību darba organizēšanu skolā.

Saskaņā ar iekļaujošās izglītības principu bērns ar speciālām vajadzībām var mācīties vispārīgizglītojošā klasē pēc individuāla plāna, kas pielāgots viņa traucējumu veidam, jebkurā skolā, kurā ir licencēta speciālās izglītības programma un nodrošināti atbilstoši resursi – pielāgota vide, atbilstoši mācību materiāli un atbalsta personāls. Pilotskolu vidū 54 skolās ir licencētas speciālās izglītības programmas.

Projektā top mācību un metodiskie līdzekļi bērniem ar speciālām vajadzībām, to skaitā mācību līdzekļi bērniem un jauniešiem ar garīgās attīstības traucējumiem. Strazdumuižas internātvidusskola – attīstības centrs vājredzīgiem un neredzīgiem bērniem gatavo mācību līdzekļus Braila rakstā, top DIBEL NEXT lasītprasmes novērtēšanas testa rokasgrāmata.

Īsumā

Jauno Valsts pamatzglītības standartu pieņēma, pilnveidojot vispārējās izglītības mācību saturu un pieeju, lai pielāgotos mūsdienu sabiedrības prasībām un vajadzībām. Mācību satura un pieejas izmaiņu mērķis ir padarīt mācības aktuālas, novērst satura sadrumstalotību, dubultošanos un informācijas pārmērību, nodrošināt mācību satura pēctecību, veicināt skolēnos kopsakarību izpratni un spēju zināšanas lietot.

Pārmaiņas pamatzglītības mācību saturā un pieejā izstrādātas Valsts izglītības satura centra (VISC) īstenotajā ESF projektā "Kompetenču pieeja mācību saturā" (Skola2030) un ir balstītas pētniecībā un pasaules labāko izglītības sistēmu pieredzē. Desmit mēnešos mācību satura pirmās versijas izstrādē piedalījušies gandrīz 300 ekspertu – skolotāji, augstskolu mācībspēki un izglītības jomas speciālisti.

Vairāk par kompetenču pieejas teorētisko pamatojumu lasiet šeit: https://ej.uz/macisanas_lietpratibai

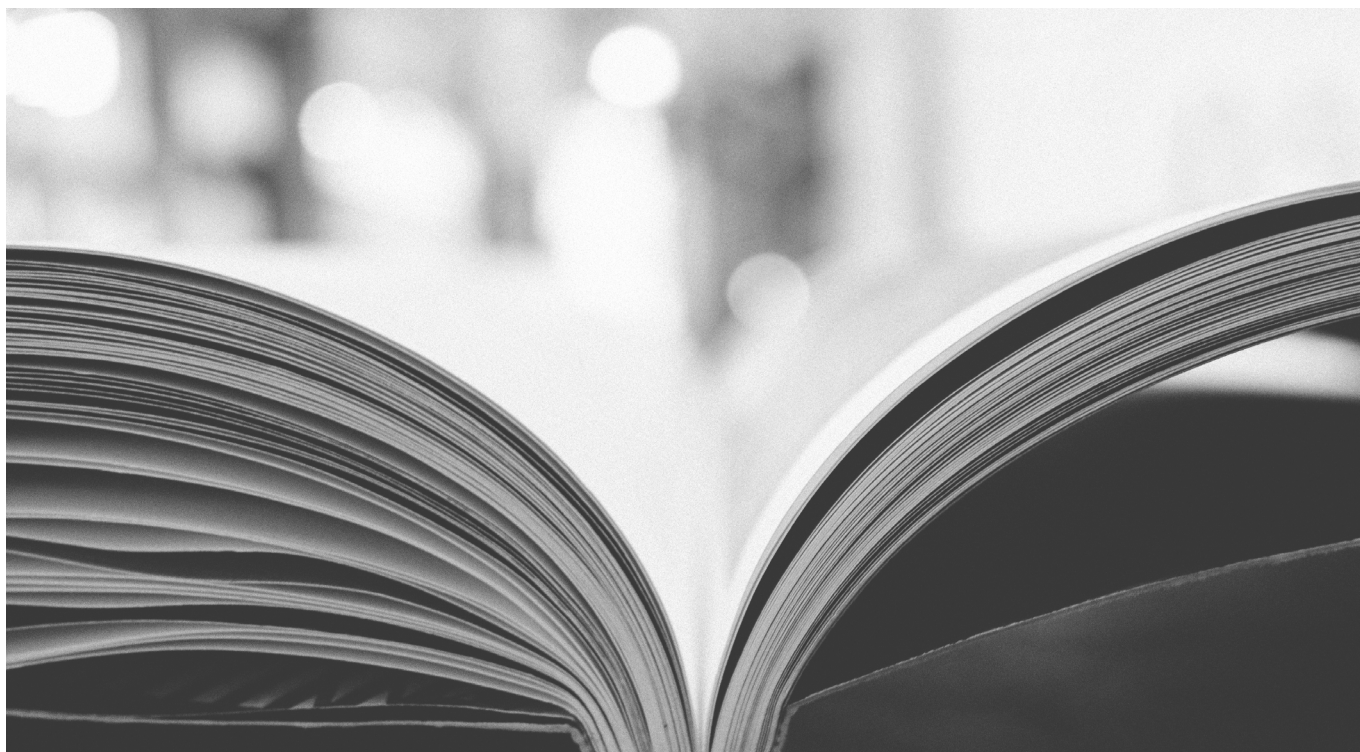

Foto:Pixabay.com

Vārdnīca

- **Mācību saturs** – apgūstamo zināšanu, prasmju un vērtību kopums noteiktā laika posmā, formulēts kā skolēnam sasniedzamie rezultāti. Ietver arī mācību procesā izmantojamās materiālus un metodes skolēnu snieguma novērtēšanai.
- **Sasniedzamie rezultāti** – prasības mācību satura apguvei; izmērāms mācību procesa iznākums. Pilnveidotajā standartā formulēti katrā mācību jomā un sasniedzami skolas un skolotāju plānošanas un savstarpējas sadarbības ietvaros.
- **Pratība** – noteiktu zināšanu, vispārīgu un specifisku prasmju un iemaņu kopums, kas skolēnam jāapgūst mācību jomā.
- **Formatīvā vērtēšana** – vērtēšana ikdienas mācību procesā, lai uzlabotu skolēna sniegumu un tuvinātu izvirzītajam mācīšanās mērķim jeb sasniedzamajam rezultātam. “Formēt” jeb mērķtiecīgi vadīt skolēna mācīšanās procesu un palīdzēt viņam iegūt zināšanas un prasmes. Tā ietver regulāru un laikus sniegtu pozitīvu atgriezenisko saiti, ko sniedz gan skolotājs, gan pārējie skolēni, un skolēna iespēju pašam novērtēt savu sniegumu. Šāds vērtējums palīdz skolēnam uzlabot savu sniegumu un mācīšanos, kā arī attīstīt pašvērtējumu, savukārt skolotājam tas palīdz apzināties skolēnu sniegumu līmeni un atbilstoši uzlabot mācību procesu.
- **Summatīvā vērtēšana** – ar atzīmi dokumentēts skolēna mācīšanās rezultāta novērtējums izglītības posma (tema-

ta, kursa, mācību gada) noslēgumā.

- **Mācīšanās iedziļinoties** – augstākā līmeņa domāšanas prasmju (analizēt, sintezēt, izvērtēt, risināt problēmas) lietošana mācību procesā. Nozīme ir ne tikai konkrētu zināšanu un faktu uzkrāšanai, bet arī apziņai par zināšanu iegūšanas procesu, spējai vispārināt un apgūto izmantot jaunās situācijās. Šādas mācīšanās rezultāts ir lietpratība.

- **Lietpratība jeb kompetence** – spēja izmantot zināšanas un prasmes un paust attieksmes, kas nepieciešamas uzdevuma izpildīšanai un problēmu risināšanai mainīgās un reālās dzīves situācijās. Skolā – skolēna spēja adekvāti lietot mācīšanās rezultātu noteiktā kontekstā (izglītības, darba, personiskā vai sabiedriski politiskā).

- **Mācību līdzekļi** – skolēnam paredzēti atbalsta materiāli mācīšanās procesā mācību satura apgūšanai. Tie ietver mācību literatūru, uzskates līdzekļus, atbalsta materiālus u. c. vienības.

- **Caurviju prasmes (pratības)** – vispārīgs/plašs zināšanu, iemaņu un attieksmju kopums, kas ir būtiski nepieciešams, lai veiksmīgi darbotos mūsdienu pasaulē, izglītības un darba sfērā. Tādas caurviju prasmes kā, piemēram, kritiskā domāšana un problēmrisināšana, jaunrade un uzņēmējspēja, pašvadīta mācīšanās, sadarbība, pilsoniskā līdzdalība un digitālā pratība, tiek lietotas visās mācību un dzīves jomās. Dēvētas arī par starpdisciplinārām, transversālām prasmēm, arī par “21. gadsimta prasmēm”.

Valodu mācību joma

Mērķis: valodas pratība

Skolēns

- ir ieinteresēts valodu apguvē;
 - izprot latviešu valodas un mazākumtautību valodu lomu nacionālās identitātes veidošanā un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā;
 - izprot latviešu valodas kā valsts valodas lomu integrācijā Latvijas sabiedrībā un izglītības ieguvē, svešvalodu lomu starpkultūru saziņas nodrošināšanā;
 - lieto valodas kā domāšanas, izziņas, saziņas un radošās izpausmes līdzekli;
 - skaidri, saprotami, literāri pareizi un atbilstoši saziņas situācijai pauž savas domas, jūtas un uzskatus mutvārdos un rakstu formā;
 - uztver, saprot, analizē un interpretē informāciju, jēdzienus, faktus un idejas dažādu formātu un žanru tekstos;
 - izmanto lasītprasmi sevīs emocionālai un intelektuālai bagātināšanai.
- (MK noteikumi Nr. 747, IV nodaļa, 7. punkts, 7.1. apakšpunkts.)

Lielās idejas

Valodu mācību jomā visām apgūstamajām valodām – latviešu valoda, mazākumtautību valodas un svešvalodas – ir kopīgas lielās idejas, kuras atspoguļo nozīmīgākās likumsakarības valodu apguvē un to lietojumā, uzsver valodu savstarpējo saikni un palīdz skolēnam skaidrāk saprast, ko viņš mācās un kur viņam šīs zināšanas un prasmes noderēs pēc skolas.

Valodu mācību priekšmetos skolēns apgūst visas valoddarbības prasmes (lasīt, rakstīt, runāt, klausīties), veido izpratni par valodas lomu saziņā, apgūst valodas struktūru, izpratni par tekstu un tekstveidi. Skolēns attīsta valodas izjūtu un domāšanu (lasot, klausoties, vērojot, analizējot informāciju, trenējot uztveri un veidojot attieksmi), radošumu un prasmi izteikties vārdos mutiski un rakstiski, radīt tekstu, kā arī digitālo prasmi. Saskatot līdzīgo un atšķirīgo vairāku apgūstamo valodu starpā, veiksmīgāk attīstās skolēnu prasmes katrā no tām.

Būtiskākie uzsvāri pilnveidotajā mācību saturā un pieejā

Latviešu valodā

- Liela nozīme ir piešķirta mācību procesa posmam, kad skolēni gūst zināšanas un jaunu pieredzi – klausoties, lasot un vērojot (valodu izglītībā šo posmu dēvē par iedevumu). Jo vairāk skolēni dzirdēs, izlasīs un pamanīs (skolā, uz ielas, teātrī, muzejā, rūpniecības uzņēmumā u. c. vietās), jo satura ziņā bagātāks un daudzveidīgāks būs viņu radītais teksts runā un rakstos.
- Uzsvārs gan uz tekstu daudzveidību (reklāmas, produktu nosaukumi, dokumenti, kar-

tes, diagrammas, grafiki u. tml.), tostarp sociālajos tīklos, gan arī mērķtiecīgs darbs, lai attīstītu tekstpratību, prasmi pēc iespējas ātrāk un dziļāk saprast teksta galveno domu un nolūku.

- Programmu paraugos piedāvāts tematiskais princips, lai tādējādi skolēniem atklātu jēgpilnu valodas mācīšanos, kas saistīta ar noteiktu tematisko kontekstu, un izvairītos no fragmentārisma un lēkāšanas no vienas tēmas uz citu. Programmās ir iekļauti temati, ko ir izvēlējušies paši skolēni, proti, no 5.–9. klases skolēniem tiešsaistē tika sniegtas 516 atbildes. Turklāt ir atlasīti tādi temati, kas spēj atklāt vērtības un attieksmes, ko vēlamies ar mācību saturu skolēnos audzināt, piemēram, prasme veidot dialogu arī konfliktsituācijās, jēgpilna laika pavadīšana, brīvība un neatkarība, ģimene, tradīcijas, mīlestība, draudzība, valodu prasme, vājāko aizsargāšana u. tml.
- Mācību saturā saglabāta visu nozīmīgāko gramatikas likumu apguve, pievēršot uzmanību to jēgas apzināšanai.
- Uzsērta medijpratības (jeb prasmes noteikt teksta nolūku, ticamību, atbilstību realitātei) attīstīšana.
- Saskaņā ar pilnveidoto pieeju par valodas apguvi jādomā starpdisciplināri, kas nozīmē skolotāju lielāku sadarbību savas mācību jomas ietvaros un ar citu mācību jomu skolotājiem. Latviešu valodas, arī citu valodu, apguve turpinās arī citās stundās kā tekstpratība (kas ietver lasīšanas stratēģijas, vārdu, jēdzienu un teksta padziļinātu izpratni), jomas terminu apgūšana, zinātnisku tekstu lasīšana, domu izklāsts par konkrētu jautājumu u. c. Darbs ar valodu turpinās arī literatūras stundās, tāpēc latviešu valodas un literatūras kā mākslas veida ciešā saistība paliek nemainīga.

Svešvalodās

- Otrās svešvalodas apguvi paredzēts uzsākt no 4. klases (līdz šim no 6. klases). Jo agrāk tiek sākta valodas apguve, jo veiksmīgāk bērni uztver un atdarina specifiskās citas valodas skaņas, ritmu un citas īpatnības.
- Svešvalodās turpinās visu četru valodas prasmju (lasīšana, runāšana, klausīšanās, rakstīšana) apguve, īpašu vērību veltot caurviju prasmēm, kuras izkopjamas valodu mācību priekšmetos (jaunrade, kritiskā domāšana, sadarbība).
- Valodu apguves procesā jau no 1. klases būs iespējams izmantot digitālā Eiropas Valodu portfeļa piedāvātās iespējas skolēnu pašvadītas mācīšanās prasmju izveidei atbilstoša pašvērtējuma veikšanai, mācību procesa plānošanai, izpratnes veidošanai par valodas apguves stratēģijām.
- Tiks veicināta skolēnu svešvalodu zināšanu izmantošana citu mācību priekšmetu apguvē.

Mazākumtautību valodā un literatūrā

- Liela uzmanība veltīta jautājumiem par valodas un kultūras nozīmi un attīstības veicināšanu vietējās kopienas un valsts līmenī.
- Mācību procesā tiek pilnveidotas dzimtās valodas prasmes, īpašu uzmanību pievēršot

saziņai, tekstpratībai un tekstveidei, kā arī valodas sistēmas apguvei.

- Viena no svarīgākajām programmas daļām – tekstpratības un tekstveides apguve. Padziļināti tiek apgūta ne tikai tradicionālo mutvārdu un rakstveida tekstu, bet arī multi-modālā un digitālā formāta tekstu izpratne un veidošana.
- Tiek veidota prasme izmantot dzimto valodu un mācīšanās pieredzi, lai apgūtu latviešu valodu un svešvalodas.
- No 4. līdz 9. klasei literatūras satura apguve, tostarp literāro tekstu izpratne, kopīgi tiek īstenota gan mazākumtautību valodas un literatūras programmā, gan latviešu valodas un literatūras mazākumtautību izglītības programmā.
- Apgūstot nacionālo, latviešu un cittautu literatūru, tiek uzsvērta dziļāku kopsakarību izpratne starp dažādu tautu literatūras attīstības tradīcijām, literārajiem virzieniem, ideju attīstību, kā arī veicināta prasme lasīt literāros darbus oriģinālvalodā.

Latviešu valoda un literatūra mazākumtautību izglītības programmās

- Skolās, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, latviešu valodas loma ir pastiprināta. Saskaņā ar 2018. gada 22. martā Saeimas atbalstītajiem grozījumiem Izglītības likumā un Vispārējās izglītības likumā vidusskolas posmā paredzēts pakāpeniski pāriet uz mācībām valsts valodā un plānots, ka pāreja uz mācībām valsts valodā sāksies 2019. gada 1. septembrī un noslēgsies 2021. gada 1. septembrī. Līdz ar to pamatskolā ne mazāk kā 50 % mācību tiks īstenotas latviešu valodā 1.–6. klasē un ne mazāk kā 80 % – 7.–9. klasē. Tādējādi jau pamatskolas līmenī skolēni varēs lietot valsts valodu saziņā un būs gatavi turpināt izglītību valsts valodā. Pamatizglītības standarta programmas paraugā stundu skaits latviešu valodā un literatūrā nosaukts kopā, taču skolas var izvēlēties to mācīt kopā vai atsevišķi.

Papildresursi

- Valodu jomas aktualitātes, Sanita Lazdiņa (2018. gada februāris): <https://ej.uz/yk48>
- Aktualitātes valodu mācību jomā ar uzsvaru uz latviešu valodu un literatūru konferences “Lietpratība pamatizglītībā” ietvaros, Arvils Šalme, Inese Lāčauniece (2018. gada septembris): <https://ej.uz/kh2h>
- Vebinārs skolotājiem par latviešu valodas un literatūras aktualitātēm, Arvils Šalme, Sanita Lazdiņa, Inese Lāčauniece (2018. gada novembris): <https://ej.uz/maek>

Dr. philol. Arvils Šalme

Jautājumi mācību satura veidotājiem

Valodu jomā latviešu valodas mācību satura izstrādi vada Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas profesore Sanita Lazdiņa un Latvijas Universitātes asociētais profesors Arvils Šalme, kurš pārrauga arī mazākumtautību valodu satura izstrādes gaitu. Rīta Kursīte vada mācību satura izstrādi svešvalodām.

Atbild Skola2030 valodu jomas vecākais eksperts Arvils Šalme, kurš vada mācību satura izstrādi latviešu valodai.

Kā jums ir veicies ar satura izstrādi?

Strādājot projektā, uz daudzām agrāk ierastām lietām esmu sācis skatīties citādi. Pārdomas raisa līdzšinējais valodas apguves saturs skolas mācību programmās, pieejas un metožu izvēles efektivitāte, skolēnu zināšanu un prasmju novērtēšanas prakse.

Jāatzīst, ka mūsdienās svešvalodu apguves metožu

un mācību satura izstrādes jautājumiem tiek pievērsta daudz lielāka uzmanība nekā dzimtās valodas izpētei. Tāpēc laba teorētiskā un praktiskā bāze ir latviešu valodas kā otrās valodas satura izstrādei, jo ir pieejama jauna ārvalstīs un Latvijā izstrādātā metodika. Turpretī latviešu kā dzimtās valodas mācīšanās daudzas pamatnostādnes nav mainījušas vairākus gadu desmitus. Valodas mācību saturs ir apaudzis ar pārlietu zinātniskiem un dažviet lietojuma praksei maz noderīgiem ieteikumiem. Valodas apguves jautājumi tiek aplūkoti tradicionālā veidā, priekšplānā izceļot galvenokārt gramatikas teorētiskos aspektus. Programmās samērā maz atrodami citu valodniecības zinātņu – piemēram, pragmatikas, sociolingvistikas, datorlingvistikas – jautājumi. Savukārt latviešu valodas kā otrās valodas apguvē pašlaik Latvijā pazīstamas daudzas visjaunākās valodas apguves pamatnostādnes, kas neaprobežojas tikai ar mutvārdu runas un vienkāršu tēmu ("topiku") reproduktīvu apguvi.

Strauji palielinoties informācijas aprītei, daudz lielāka uzmanība valodu apguvē ir jāpievērš nevis prasībai iemācīties valodas faktus un definīcijas, bet gan prasmei atrast atbildes uz praktiskiem jautājumiem un izmantot dažādus resursus, lai pilnveidotu un bagātinātu savas valodas prasmi.

Domājot par mūsdienīgu izglītības saturu, svarīgi ir izsekot ne tikai tam, kā mainās skolēnu vajadzības un intereses, bet arī kā attīstās pati mācību vide. Latviešu kā dzimtās valodas mācību priekšmetā aizvien vairāk klasēs ieraugām gan skolēnus no jauktajām ģimenēm, gan etniskā mantojuma valodas apguvējus jeb diasporas latviešus, gan skolēnus, kuriem latviešu valoda ir svešvaloda. Vienā klasē satiekas skolēni ar atšķirīgu latviešu valodas prasmes līmeni un citu valodu apguves pieredzi. Līdz ar to skolotājiem ir jādoma par tādu mācīšanas pieeju, kas būtu piemērota visām skolēnu grupām, stingri nešķirojot izvēlētās metodes "dzimtajās" un "svešajās".

Aizvien plašāk novērojama dzimtās valodas un svešvalodas apguves metožu, kā arī satura komponentu satuvināšanās. Tas liecina par daudzām universālām parādībām, kas vieno pirmās/dzimtās, otrās un secīgi turpmāko valodu apguvi. Līdz ar to izvirzās prasība, lai skolotājs vienlīdz prasmīgi varētu mācīt latviešu valodu gan kā dzimto valodu, gan svešvalodu.

Kas ir jaunais, ko piedāvā pilnveidotais saturs un pieeja?

Ir vairāki nozīmīgi jautājumi, kas attiecas uz jauno mācību saturu: pirmkārt, latviešu valodas apguve nenotiek tikai latviešu valodas stundās: valodas lietojuma kvalitāte ir viens no kritērijiem visos mācību priekšmetos, un šis princips ir iestrādāts latviešu un citu valodu programmās, gan arī citu mācību priekšmetu programmās. Mācību procesā svarīgas ir arī caurviju prasmes, un īpaši akcentētas ir kritiskās domāšanas, sadarbības un sociāli emocionālās prasmes nozīme valodas apguvē.

Otrkārt, daudz tiek domāts, lai programmās samazinātu apgūstamā satura apjomu. Zināšanas un prasmes tiek veidotas, nevis nošķirot dažādos priekšmetos apgūstamo mācību saturu, bet gan atrodot kopīgus saskares punktus un tā veidojot vienotu izpratni par pasauli un lietu kārtību. Valodu jomā tas nozīmē dzimtās valodas, otrās valodas un svešvalodu priekšmetos atrast kopīgu skatījumu uz svarīgākajiem valodniecības jēdzieniem un valodā pastāvošajām sakarībām. Skolēnu izpratne par dažādām parādībām ir jābalsta daudzvalodības prasmju kontekstā. Tas nozīmē, ka zināšanas par dzimtās valodas jēdzieniem un likumbām tiek izmantotas arī svešvalodu apguvē, savukārt svešvalodas zināšanas jāizmanto, lai dziļāk izprastu dzimto valodu un valodas universālības – jeb parādības, kas sastopamas gandrīz visās valodās – kopumā.

Treškārt, valodas apguvi nedrīkst atraut no valodas lietojuma prakses. Skolēniem ir jāsaprot, kā valodas likumi darbojas saziņā un kādi valodas līdzekļi dažādās saziņas situācijās jāizmanto, līdz pakāpeniski nonāk pie atziņām, kā runas saturs un forma ietekmē dažādi valodas un ārpusvalodas faktori.

Jauni akcenti mācību saturā ir saistīti ar teksta apguvi. Pašlaik sabiedrība dzīvo bagātas informācijas laikmetā, kur mūs aptver visdažādākie teksti: līdztekus tradicionālajiem mutvārdu un rakstveida tekstiem informācija tiek izplatīta multimodālo un digitālo tekstu formā. Nekad agrāk sabiedrība nav saskārusies ar tik plašu tekstu klāstu un informācijas daudzveidību, un šī tendence nākotnē būs vēl izteiktāka.

Jebkuru runas situāciju var ātri pārvērst tekstā un pārsūtīt plašai auditorijai. Saskaroties ar lielu tekstu daudzību, aktualizējas jautājums, kā tajos ietverto saturu

uztvert un saprast, kā izvēlēties atbilstošu pasniegšanas formu un kanālu, kā sniegt adresātam piemērotu un saprotamu informāciju. Skolēniem ir jāmacās dažādus tekstus prasmīgi lasīt un klausīties, kritiski uztvert un analizēt to saturu, kā arī izmantot dažāda žanra tekstus, lai sniegtu iedarbīgu un skaidri strukturētu informāciju. To nodrošina tekstpratības un tekstveides apguve.

Tekstpratība ir viens no mācību satura svarīgākajiem jautājumiem, kas caurauž jauno mācību programmu no pirmsskolas līdz pat vidusskolas posmam. Tekstpratība un tekstveide ir teksta izmantošanas divas puses. Tekstpratību veido prasme uztvert (lasīt, klausīties, vērot), saprast un jēgpilni interpretēt iegūto informāciju. Savukārt skolotājiem jau labi zināmais tekstveides apguves saturs ir saistīts ar teksta radīšanu mutvārdos un rakstos un tā realizāciju dažādās žanriskās formās. Bez labas tekstpratības nav iespējama tekstveides prasme. Tikai ilgstoša, rūpīga tekstu uztvere un analīze nodrošina prasmi noteiktas formas tekstu izveidot. Turklāt, jo žanriski sarežģītāks ir teksts, jo ilgāks un rūpīgāks darbs jāiegulda, lai izprastu un producētu tekstu.

Projektā tiek strādāts pie tekstpratības snieguma līmeņu apraksta, ar kuru mācību satura veidotāji un skolotāji varēs izsekot, kā attīstās skolēnu tekstu uztvere un izpratne dažādos vecuma posmos.

Svarīgi atzīmēt, ka ar tekstpratības un tekstveides jautājumiem jaunajās programmās būs jānodarbojas visos mācību priekšmetos, katram skolotājam apzinoties savā mācību jomā apgūstamās informācijas specifiku. Latviešu valodas apguvē ir saglabāts tradicionālais dalījums vēstījuma, apraksta un pārsprieduma tipa tekstos, un uzmanība pievērsta žanriski dažādu tekstu apguves secībai. Arī turpmāk īpaši tiks izcelti literārie teksti, tādā veidā saglabājot valodas un literatūras ciešo sasaisti. Nav šaubu, ka tieši daiļliteratūra ir nozīmīgs avots, lai iedzīvinātu literārās valodas un valodas kultūras normas skolēnu runā. Līdztekus skolā jāmacās praktiskas ievirzes teksti – publicistikā, lietišķajā saziņā, zinātnes jomā.

Mediju valodas izpēte saistīta ar mūsdienās jaunu informācijas ieguves, apstrādes un producēšanas veidu – medijpratību. Tieši šīs prasmes attīstīšanā skolas programmā būs jādomā par jaunām teksta analīzes metodēm.

Valodas mācībā nevar aizmirst arī sarunvalodas stilu un ar to saistītos tekstus. Mutvārdu runas elementi

aizvien vairāk izplatās dažādu žanru rakstītajos tekstos. Kancelejisķu, sastingušu un pārlietu formalizētu valodu bieži saziņā nomaina saskarsmei draudzīgāks, dzīvāks runas stils. Mainās izpratne par atsevišķu tekstu uzbūves tradīcijām un to lietojumu. Šīs pārmaiņas skolēniem ir jāizprot, lai valoda netiktu uztverta kā dogmatisku normu sistēma, kuras reizēm ir grūti sasaistīt ar reālām saziņas vajadzībām. No otras puses, skolā jārada izpratne, ka saziņā nav pieļaujama lingvistiska visatļautība, nekritiski lietojot vienkāršrunas vārdus, samocītus aizguvumus, pārgudrus modes vārdus vai citus kulturālai valodai neatbilstošus elementus.

Kā ir atvieglots saturs valodas apguvē?

Kā jau iepriekš minēju, liela uzmanība tiek pievērsta apgūstamā satura mazināšanai, meklējot kopīgus saskares punktus gan starp valodas jomas mācību priekšmetiem, gan latviešu valodas un citu jomu mācību priekšmetiem. Piemēram, veidojot pirmās klases mācību saturu, iespējams integrēts priekšmetu apguves modelis, un tādi jēdzieni kā lielums, laiks, kopiena, telpa u. c. var kļūt par vienojošiem jēdzieniem, ko var aplūkot no dažādu mācību priekšmetu skatupunkta.

Lai noteiktu svarīgāko jēdzienu sakarības, katrā mācību priekšmetā ir izveidoti "jēdzienu koki". Tie dod iespēju saprast, kādā secībā veidojama skolēnu izpratne par svarīgākajām parādībām un kā šo izpratni var pārnest uz citām jomām. Piemēram, izpratne par lietu – parādību apzīmējumiem ar lietvārdu valodā – ir svarīga, nosaucot lietas citos mācību priekšmetos. Arī raksturošanas prasme, izmantojot īpašības vārdus, vai skaitļu lietojums, nosaucot skaitu vai daudzumu, ir nepieciešams citos mācību priekšmetos.

Valodā mācās dažādas parādības nosaukt, vārdus prasmīgi iesaistīt teikumos, teikumus – tekstā. Savukārt citos mācību priekšmetos ar valodu kā instrumentu tālāk konstruē zināšanas un mācās šīs zināšanas skaidri izklāstīt runā.

Valodas apguvē ir arī savi specifiskie jēdzieni, kas sistematizēti pēc noteiktiem likumiem un veido izpratni par šīs jomas būtību. Valodniecības jēdzieni programmās ir savstarpēji saskaņoti starp dažādiem valodas mācību priekšmetiem, lai novērstu satura dublēšanos un tematu atkārtēšanos, piemēram, ja skolēni dzimtajā valodā ir iemācījušies izpratni par lietvārdu un tā īpašībām, tad uz

šīm zināšanām atsaucas, mācot par lietvārdu kādā no svešvalodām.

Dzimtās valodas apguves jaunajā programmā ir pārvērtēti daudzi jautājumi, lai mazinātu satura pārlietu zinātniskošanu. Piemēram, ir svītroti atsevišķi fonētikas, morfoloģijas un sintakses jautājumi, kas nesniedz praktisku ieguvumu un tika mācīti, lai saglabātu filoloģiskās zinātnes sistēmiskumu. Dzimtajā valodā bērni ierodas skolā jau ar pietiekami labu runas prasmi, ko viņi ieguvuši praktiskās pieredzes veidā. Šo dabisko izziņas ceļu un bērnam piemītošo zinātkāri nedrīkst pārtraukt ar mākslīgi uzspiestu jēdzienu slogu. Valodas likumu izpratnei jābalstās uz dzīviem vērojumiem, personisko "valodas biogrāfiju", savas un apkārtējo runas izpēti. Mācīšana, kur starp likumu un valodas lietojuma praksi nav sasaistes, ir smagnēja, reizēm arī grūti saprotama. Skolēniem nav jāiemācās no galvas likumi, bet jāprot tos atrast un pielietot. Valodas apguves procesā ir jādod domāšanas instrumenti, ar kuriem var izzināt un vērtēt dažādas valodas parādības, prast tās skaidrot un patstāvīgi nonākt pie valodas normu un lietojuma izpratnes.

Valodas sistēmas jēdziens gan latviešu valodas mācību programmā nav pazaudēts. Metodiski pareizi ievirzot valodas apguvi, pie sistēmas skolēns nonāks caur praktisku savas valodas izpratni un izpēti. Tam vajadzīgs laiks, zināšanas un pietiekami laba idiolekta brieduma pakāpe. Plašāku skatījumu uz valodas sistēmu skolēni iegūst vidusskolas posmā, kad ir uzkrāta bagātāka valodiskā pieredze un intelektuālais potenciāls, lai par valodas jautājumiem varētu spriest gan no praksē iegūta, gan uz teoriju balstīta skatupunkta.

Vai tematiskais princips latviešu valodas un dzimtās valodas programmās atšķiras no svešvalodām?

Kopumā ņemot, temata jēdziena izpratnē atšķirību nav, jo gan dzimtajā valodā, gan svešvalodā izmanto noteiktu satura kontekstu (piemēram, sarunu par grāmatu, darba interviju, e-pasta vēstuli u.tml.), kurā izmanto valodas līdzekļus. Tomēr jāņem vērā, ka runātājs vai rakstītājs svešvalodā atkarībā no sava valodas prasmes līmeņa izmantos ierobežotus valodas resursus, savukārt dzimtās valodas lietotājam, kurš valodu pārvalda, runas situācija un ar to saistītais temats ir fons, kurā var īstenot daudzveidīgus saziņas uzdevumus.

Pirmsskolā un sākumskolā arī dzimtās valodas stundās bērni runā par ļoti vienkāršiem tematiem – savu māju, ģimeni, rotaļlietām, interesēm u. tml., jo ar šo tematu palīdzību tiek attīstītas vienkāršākas valoddarbī-

bas prasmes. Mācību gaitā temati kļūst sarežģītāki, un tajos ietverts lielāks satura piesātinājums, jo bērni ir īsti valodas meistari jau no agras bērnības un valodu vismaz mutvārdu formā pārvalda ļoti labi. Savukārt svešvalodā bērnam ir jāiziet samērā ilgs valodas apguves periods, līdz viņš var meistarībā līdzināties dzimtās valodas pratējam.

Gan vienam, gan otram valodas apguvē ir svarīgi apzināties kontekstu, kurā viņš valodu lieto, resp., saprast valodas lietojuma jēgu. Ja mācību saturā tiek formulēti tādi temati kā, piemēram, "Lietvārda skaitlis un locījums", "Kārtas skaitļa vārdi", "Darbības vārda vēlējuma izteiksmē" u. tml., tas liek domāt tikai par abstraktiem teorētiskiem jautājumiem, nevis valodas praktisko nozīmi. Daudz saistošāka ir tāda valodas apguve, kur tematos ir apvienots gan jēgpilns teorētiskais saturs, gan ar šo teoriju saistīti valodas praktiskā lietojuma jautājumi, piemēram, "Vārdi manā ģimenē", "Manas pilsētas/novada valodas", "Profesiju valoda", "Jaunie vārdi, stiprie vārdi" u. tml.

Kas jums ir sagādājis vislielāko gandarījumu šajā darbā?

Projektā gribētu uzsvērt milzīgo intelektuālās enerģijas apriti, kurā dzīvoju, ik dienas lielisku speciālistu lokā

domājot par jaunām idejām, kā padarīt izglītību nākotnē efektīvāku un skolēniem saistošāku. Pirms apmēram desmit gadiem uzzināju par transversālo pieeju rietumu izglītības sistēmā. Tas nozīmē, ka valodu izmanto visas jomas, taču arī pati valoda šķērso jebkuru jomu. Vienā gadījumā valoda ir līdzeklis, otrā – valoda izmanto jomu leksiku, terminoloģiju, tekstus. Toreiz domāju, ka dažas iepazītās idejas varētu izmantot arī Latvijas skolās. Tagad šī vienreizējā iespēja ir dota, un šis laiks jāizmanto pēc iespējas pilnvērtīgāk. Projekta uzdevums nav noliegt veco sistēmu un tradīcijas, bet gan saprast, kādas jaunas vajadzības ir un būs nepieciešamas skolēniem, lai viņi lietpratīgi risinātu dažādus, mums vēl pašlaik neprognozējamus uzdevumus, prastu atrast izeju no sarežģītām situācijām, pieņemt patstāvīgus lēmumus un spētu piemēroties mainīgās pasaules apstākļiem.

Izglītībā itin bieži mēdz pieturēties pie stabilām, šķietami pārbaudītām vērtībām, taču mūžīgo ideju piekritēji dažkārt nepamana, ka pasaule apkārt mainās un reizē ar to daudzas iepriekš stabilas teorijas var zaudēt agrāko spožumu. Valoda ir viens tāds piemērs. Mēs dzīvojam ļoti daudzveidīgu valodisko izpausmju laikā, taču izglītībā valodas daba reizēm ir atspoguļota diezgan vienpusīgi. Gribas nākotnē padarīt tās apguvi saistošāku un krāsaināku.

Arvils Šalme un Inese Lāčauniece konferencē
"Lietpratība pamatzglītībā" 27.09.2018.

Rita Kursīte

Atbild Skola2030 valodu jomas vecākā eksperte Rita Kursīte, kura vada mācību satura izstrādi svešvalodām.

Ar kādiem izaicinājumiem esat saskārušies satura izstrādē?

Sākotnēji problēmas radās četru atšķirīgo valodu jomas mācību priekšmetu speciālistiem, augstskolu mācībspēkiem, jo viņu viedoklis par to, kā būtu jāveido standarts, kādā veidā jāsaskaņo sasniedzamie rezultāti,

atšķirās. Diezgan karsti diskutējām gan par teorētisko pamatojumu, gan par dažādajām tradīcijām mācību satura dokumentu izstrādē, kamēr nonācām pie vienota redzējuma. Nācās arī daudz ko pārstrādāt, līdz panācām kompromisu, un galarezultātā visām četrām “valodām” – latviešu valodai, svešvalodām, latviešu valodai mazākumtautību izglītības programmās un mazākumtautību valodām – ir vienotas struktūras dokuments, kas nosaka tajās sasniedzamos rezultātus.

Vai ir kas īpašs, kas būtu jāzina jūsu mācību jomas skolotājiem? Vai ir kādi visbiežāk izskanējuši jautājumi?

Mums noteikti jāņem vērā pēdējos 10–15 gados notikušās izmaiņas valodu lietojumā. Ļoti daudzi skolēni angļu valodu apgūst arī internetā, televīzijā, līdz ar to angļu valodas apguve skolā noris vieglāk un ātrāk nekā vācu vai franču valodas apguve. Tā kā svešvalodām nav precīzi sadalīts, cik konkrēti stundu būtu jāparedz vienai vai otrai no tām, tad skolu vadībai, plānojot stundu skaitu, šis apstāklis jāņem vērā. Jāievēro arī reģionālās īpatnības, domājot par krievu valodas kā otrās svešvalodas mācīšanu. Stāvoklis Latvijas austrumdaļā un rietumdaļā, īpaši Ziemeļkurzemē, proti, skolēnu krievu valodas prasme, ievērojami atšķiras.

Beidzot 9. klasi, skolēniem dažkārt sāk pietrūkt motivācijas tālāk apgūt svešvalodu, jo liela daļa ir sasniegusi B1 jeb sliekšņa līmeni. Tas nozīmē, ka viņi spēj svešvalodā (pārsvārā angļu) diezgan brīvi sazināties par ikdienišķiem jautājumiem un nejūt vairs vajadzību apgūt valodu dziļāk, pamatīgāk. Tāpēc rosinām izmantot valodas un satura integrētu apguvi CLIL (*Content and Language Integrated Learning*), izmantojot mācību materiālus svešvalodā arī citos mācību priekšmetos. Tas skolēniem būtu pamudinājums uzlabot savas valodas zināšanas.

Kas jums ir sagādājis vislielāko gandarījumu šajā darbā?

Gandarījumu dod tas, ka skolotāji, kas ir piedalījušies aprobācijas semināros, tāpat aprobācijas skolu skolotāji, kas ir iesaistījušies jaunā satura veidošanā, ir ieinteresēti, cenšas rast atbildes un saprast to, ko vēl nesaprot, grib redzēt, kas ir tas jaunais, un to ieviest. Viņi ir skatījušies mūsu izstrādātos materiālus – gan programmu paraugus, gan arī līdz šim pieejamās mācību priekšmetu standarta versijas, jau piedāvātos mācību materiālus, viņi tajā visā iedziļinās, pauž savus ieteikumus, novērojumus un semināros ar tiem labprāt dalās. Jūtam labu ieinteresētību.

Dabaszinātņu mācību joma

Mērķis: dabaszinātniskā izpratība

Skolēns

- atpazīst, piedāvā un izvērtē skaidrojumus noteiktām dabas parādībām un procesiem;
- izmanto pētniecības prasmes problēmu risināšanā, pētījumu veikšanā, izvērtējot riskus un ievērojot drošības nosacījumus;
- analizē un izvērtē datus, izsaka viedokli un argumentus dažādos veidos un secina no datiem;
- rīkojas personiski atbildīgi savas un citu veselības veicināšanā, vides kvalitātes saglabāšanā un dabas resursu ilgtspējīgā izmantošanā.

(MK noteikumi Nr. 747, IV nodaļa, 7. punkts, 7.4. apakšpunkts.)

Lielās idejas

Dabaszinātņu mācību jomas saturs ir strukturēts 13 lielajās idejās, kas aptver skolēnam sasniedzamos rezultātus, kas saistīti gan ar izpratnes veidošanu par dabas parādībām un procesiem – viela, lauks, kustība un spēki, enerģija, Zeme, Saules sistēma, dzīvie organismi, ekosistēma un mijiedarbība, ģenētika, evolūcija (1.–10. ideja) –, gan arī ar zinātnes pētniecības procesu, zinātņi un tehnoloģiju attīstību un zinātnes ētiskajiem, sociālajiem, ekonomiskajiem un politiskajiem kontekstiem (11.–13. ideja).

Mācību satura attīstība pamatskolā

Pamatizglītības 1.–6. klašu posmā skolēns apgūst dabaszinātnes vienotā dabaszinību mācību priekšmetā, bet, sākot ar 7. klasi, atsevišķos mācību priekšmetos – ķīmijā, fizikā, bioloģijā un ģeogrāfijā. Visiem dabaszinātņu mācību jomas priekšmetiem ir kopīgas lielās idejas. Tādējādi ir būtiski, ka dažādu mācību priekšmetu skolotāji sadarbojas, lai veidotu vienotu mācīšanās koncepciju dabaszinātņu mācību jomā un, piemēram, vienos par to, kā tiks mācīti vairākiem mācību priekšmetiem kopīgie jēdzieni un kā tiks sekmēta zināšanu pārnese no viena mācību priekšmeta uz citu. Salīdzinot ar esošo situāciju, gan mācību priekšmeti, gan katram no tiem atvēlētais stundu skaits saglabājas.

Būtiskākie uzsvāri pilnveidotajā mācību saturā un pieejā

- Strukturējot mācību saturu lielajās idejās, vislielākās pārmaiņas attiecas uz bioloģijas un ģeogrāfijas mācību satura plānošanu – skolēni apgūst bioloģiju nevis kā atsevišķu bioloģijas zinātnes nozaru secīgu un saīsinātu izklāstu (botānika, zooloģija, cilvēka anatomija), bet gan kā vienu mācību priekšmetu “Bioloģija”, uzsverot dzīvo organismu (augu, dzīvnieku, cilvēka) uzbūves un dzīvības procesu vienotību, kā arī organismu un vides mijiedarbību un savstarpējo attīstību; ģeogrāfijā – nevis pēc secīga kontinentu apguves principa (Āfrika, Austrālija, Antarktīda, Amerika u. c.), bet gan sistēmiski skaidrojot un analizējot Zemes apvalku mijiedarbību, mijiedarbības ietekmi uz dabas teritoriju (arī kontinentu) veidošanos un Zemes virsmas izmaiņām.
- Tiek turpināts iepriekšējos gados aizsāktais virziens mācību pieejas pilnveidošanā dabaszinātņu jomā, uzsverot skolēna pētniecības prasmju attīstību un padziļinātas izpratnes veidošanu, praktiski darbojoties, eksperimentējot, modelējot un meklējot likumsakarības.
- Palielinās komplekso uzdevumu īpatsvars – skolotājs piedāvā jēgpilnus kompleksus uzdevumus, kā arī ilgtermiņa starpdisciplinārus projektus, lai skolēni varētu risināt kompleksas, autentiskas dabaszinātniskas un tehnoloģijas problēmas. Būtiski, lai iegūtās prasmes tiktu darbinātas visos dabaszinātņu mācību priekšmetos un pārnestas uz reālām situācijām jebkurā cilvēku darbības jomā.
- Pastiprināts uzsvārs uz inženiertehnisko domāšanu un dabaszinātņu likumsakarību pārnesi, lai iepazītos ar inženiertehniskiem risinājumiem.

Papildresursi

Aktualitātes dabaszinātņu mācību jomā, Pāvels Pestovs (2018. gada februāris):
<https://ej.uz/te8o>

Mg. biol., Mg. paed. Basmanovs

Jautājumi mācību satura veidotājiem

Atbild Skola2030 dabaszinātņu mācību jomas vadītājs, vecākais eksperts Mihails Basmanovs.

Kā jums ir veicies jomas satura izstrādē? Kādi ir bijuši lielākie sasniegumi un izaicinājumi?

Manuprāt, dabaszinātņu jomā satura izstrāde ir bijusi nosacīti vieglāka salīdzinājumā ar citām jomām, jo mēs turpinājām iepriekšējos projektos iesāktu satura pilnveidošanas ceļu, tostarp nesenākā Eiropas Sociālā fonda projektā “Dabaszinātnes un matemātika” (2008–2011) iesāktu, kurā tika izstrādāti gan metodiskie, gan citi resursi. Tāpēc mūsu jomā galvenais izaicinājums bija pārskatīt saturu un pārlikt uzsvarus, izlemt, kurus tematus

padziļināt vai paplašināt.

Jāpiebilst, ka pamatzinātnes satura un pieejas izstrādē mūsu sadarbības partneris ir Latvijas Universitātes Starpnozaru izglītības inovāciju centrs (iepriekš Dabaszinātņu un matemātikas izglītības centrs). Satura izstrādē piedalījušies praktizējoši bioloģijas, fizikas, ģeogrāfijas un ķīmijas skolotāji, kuri strādā dažādās skolās dažādās Latvijas pilsētās. Visiem šiem skolotājiem ir liela pieredze darbā iepriekšējos projektos, kā arī citās ar izglītības darbu saistītās aktivitātēs, viņos ir degsme, un viņiem patiesi rūp mācīšanas process dabaszinātnēs. Konsultatīvo atbalstu apspriešanas laikā sniedza arī akadēmiskais personāls.

Par lielāko sasniegumu uzskatu vienotu dabaszinātņu mācību jomas standartu jeb sasniedzamo rezultātu sarakstu visiem mācību priekšmetiem – bioloģijai, ķīmijai, fizikai un ģeogrāfijai. Mēs arī pārstrukturējām saturu, piemēram, bioloģijā un ģeogrāfijā. Mūsu mērķis bija panākt, lai skolēnam veidotos kopskats jeb vienota izpratne par visu dabaszinātņu jomu. Un ļoti svarīgi – lai viņam būtu interese par zinātnēm.

Piemēram, septītajā klasē bioloģija sākas ar botāniku, kurā, manuprāt, ir ļoti daudz interesantu tematu, bet pieredze rāda, ka skolēnu interese ātri zūd, ja runājam tikai par augiem, par to, kurai sistēmātikas grupai katrs pieder, kur un kā aug. Perspektīvā tas ir labi, ja lēnām mācāmies par augiem, tad pēc gada par dzīvniekiem un vēlāk – par pašu cilvēku. Bet mūsdienīgu skolēniem ir daudz vairāk jautājumu, uz kuriem viņi meklē atbildes, un tie nav tikai par botāniku. Mēs mēģinām lauzt šo tradīciju un piedāvāt skolēniem mācīties par svarīgiem dzīvības procesiem un dažādiem organismiem, sākot ar cilvēku. Ja skatāmies uz bioloģiju septītajai klasei saskaņā ar pilnveidoto saturu, tad sākam ar bioloģiju kā zinātni un ar dzīvību vispār, ar konkrētām orgānu sistēmām cilvēkam – ar to, kas ir tuvāks pašiem, un tad turpinām runāt par citiem organismiem – skatāmies uz dzīvniekiem un augiem, to uzbūvi, funkcijām, pielāgotībām. Organismu sistēmātika kļūst praktiskāka, tā nav tikai teorija par klasifikāciju. Katra mācību gada beigās vai sākumā ir ietilpinots lauka darbs, kura laikā skolēni dabā var apskatīt un noteikt augus vai dzīvniekus, izmantojot noteicējus, arī digitālus rīkus. Mūsuprāt, bērniem tas būs saistošāks.

Ķīmijas saturs būtiski nemainās, bet daži ķīmijas temati ir piedāvāti jaunākajās klasēs, piemēram, laboratorijas trauki un trauku lietošana ir apskatīti jau 6. klasē dabaszinībās.

Fizikas mācīšanas procesā ir vairāk praktisko un radošo uzdevumu. Skolēniem piedāvājam iespēju ekspe-

rimentāli saskatīt likumsakarības un noteikt vienkāršās izteiksmes, nevis dodam gatavas formulas, piemēram, Oma likumu vai spiedienu kā fizikālo lielumu. Tātad uzsvars nevis uz aprēķinu formulu iegaumēšanu un atcerēšanos, bet uz procesu skaidrošanu.

Vai bija kas specifisks, no kā jāatsakās?

Piemēram, bioloģijā mēs līdz šim ļoti daudz laika veltījām organismu nosaukumiem, klasifikācijai, taču šo faktoloģisko materiālu jebkurš speciālists var atrast, ja to vajag, bet mēs vēlamies dot iespēju skatīties dziļāk un globālāk – kāpēc šāda sistematika, sadalījums un klasifikācija vispār pastāv, tas ir svarīgākais. Esam atteikušies no nosaukumu iegaumēšanas kā pašmērķa. Jautājumā par aizsargājamajām teritorijām mēs runājam par to, ka daba jāaizsargā, strādājam pie caurviju prasmēm un ieradumiem, bet zināt no galvas, kur kāds liegums vai rezervāts ir izveidots, cik liela ir tā platība, tas nav primārais un būtiskākais. Svarīga ir attieksme. Tāpat mēs daudz varam runāt par atkritumu šķirošanu, bet, ja mēs to nedarām, tad tam nav jēgas. Tāpēc mēs pievēršam uzmanību skolēnu aktivitātēm, gan padziļināti apgūstot teorētiskas atziņas, gan praktiski darbojoties, gan veidojot un nostiprinot ieradumus.

Satura pārstrukturēšana ļāvusi tematos novērst dubultošanos, piemēram, par rezervātiem un aizsargājamajām teritorijām skolēni vairs nemācīsies gan bioloģijā, gan ģeogrāfijā (līdz šim par tiem mācīja abos mācību priekšmetos), bet par tiem spriedīs kompleksi vienā no dabaszinātņu mācību priekšmetiem, piemēram, ģeogrāfijā, izmantojot gūtās zināšanas bioloģijā, ģeogrāfijā, ķīmijā un fizikā. Samazinājies jēdzienu skaits katrā tematā bioloģijā, piemēram, 7. klasē mācoties par šūnu un tās organoīdiem, ar skolēniem vairs nerunāsim par pilnīgi visām šūnas sastāvdaļām un to funkcijām, jo par tām viņi padziļināti mācīsies vēlāk vidusskolā. Arī fizikā – mazāk mācību satura par vienkāršiem mehānismiem un gaismu pamatskolā, un jēgpilna šo tematu apgūšana vidusskolā.

No aprobācijas skolām iegūstam pozitīvas atsauksmes, skolotāji atzīst, ka mācīšanās ir kļuvusi interesantāka un arī bērniem patīk.

Varbūt ir kas īpašs, kas būtu jāzina jūsu jomas skolotājiem?

Mūsu jomā skolotāji uztraucas par materiāli tehnisko nodrošinājumu, jo dabaszinātnes paredz ļoti daudz praktisko darbu. Ja ir ķīmijas laboratorijas darbs, kurā bērnam jāapgūst titrēšanas prasmes, tad to var izdarīt tikai ar titrēšanas iekārtu. Ja runājam, ka bērnam ir jāapgūst mērīšana ar mērcilindru, tad mērcilindram ir

jābūt. Ja gribam, lai bērns piedzīvo eksperimentēšanas procesu, lai viņš redz, ož, jūt un dzird, tad bez tā neiztikt. Kaut vai, piemēram, pētot vielu šķīdību, ir jāzagādā sāls, cukurs, ciete u. tml.

Pirmkārt, jāatzīmē, ka lielākajai daļai skolu ir vajadzīgais pamata aprīkojums, lai īstenotu iepiņlānoto mācību saturu pamatskolā. Daudz no nepieciešamā ir iegūts iepriekšējos projektos. Tāpat jāpiebilst, ka atkarībā no pieejamās materiāli tehniskās bāzes ir iespējams izvēlēties, kā konkrētās mācību aktivitātes īstenot. Piemēram, modelējot auga šūnas uzbūvi 7. klasē bioloģijas mācību stundā, var izvēlēties gan dabas materiālus, kas salasīti turpat pie skolas, gan vienreiz lietotus materiālus, gan arī var iegādāties dažādas formas un izmēra gatavus priekšmetus un materiālus. Jāatzīmē arī tas, ka šajā gadījumā skolēni var aizdomāties par materiālu "otro dzīvi" un tādējādi iespējams stiprināt ieradumus rūpīgi izvēlēties izejmateriālus un atjaunojamās vielas.

Otrkārt, ņemot vērā, ka strādājam pie pilnveidotā mācību satura un pieejas, detalizētāks nepieciešamo resursu saraksts un materiāli tehniskā nodrošinājuma apraksts šī satura un pieejas īstenošanai būs pieejams mācību priekšmetu programmu paraugos. Šie paraugi būs pieejami no 2019. gada rudens, un tas nozīmē, ka skolām būs vismaz viens gads, lai sagatavotos pilnveidotā mācību satura un pieejas ieviešanai. Te, protams, skolotājam nāk palīgā skola un pašvaldība.

Kas jums ir sagādājis vislielāko gandarījumu šajā darbā?

Vispirms jau satura pārstrukturēšana, vienotās lielās idejas un sasniedzamie rezultāti visai dabaszinātņu mācību jomai. Otrkārt, ļoti labi ir tas, ka mēs aktīvi runājam par mācīšanās stratēģijām un par to, ka svarīgi ir iemācīt ne tikai to, kā darīt, bet arī dot iespēju saprast, kāpēc tā darīt.

Ļoti labi ir arī tas, ka pētniecības prasmes dabaszinībās sākas jau no pirmsskolas. Ja ir jautājums, no kura vecuma bērns jau var sākt pētīt, tad mēs uzskatām, ka tas notiek jau pirmsskolas vecumā. Pētīšana izpaužas kā vērošana, jautājumu uzdošana, problēmas virzīšana, eksperimentālo prasmju attīstīšana atbilstoši vecuma posmam. Pieaugušajiem vispārzināmas lietas bērnam ir kā atklājums. Un, ja bērns piedzīvo atklājumu, viņam tas ir emocionāli patīkams notikums. Jānošķir divas dažādas lietas – vai mēs liekam bērnam pētīt un radīt, vai mēs liekam viņam atdarināt, strādāt pēc gatavas "receptes". Un mēs jau no bērnudārza atbalstām aktīvu izziņņu. Pētniecība ir kā domāšanas veids!

Matemātikas mācību joma

Mērķis: matemātiskā pratība

Skolēns

Situācijās ar matemātisku, citu mācību jomu un reālu kontekstu, jēgpilni lietojot matemātikas instrumentus:

- veic aprēķinus,
- apstrādā datus,
- lieto figūru īpašības,
- saskata sakarības starp lielumiem,
- spriež vispārīgi un matemātiski modelē,
- problēmsituācijās izvēlas atbilstošu pieeju vai paņēmienus,
- spzinās pierādījuma nepieciešamību un veido pamatotus spriedumus.

(MK noteikumi Nr. 747, IV nodaļa, 7. punkts, 7.4. apakšpunkts.)

Lielās idejas

Matemātikas mācību jomas saturs ir strukturēts 6 lielajās idejās, kas aptver sasniedzamos rezultātus skolēnam šādos saturiskajos laukos: matemātikas valoda; matemātikai raksturīgās stratēģijas un spriešana; skaitļi, darbības ar tiem; algebras elementi un sakarības; figūras; dati un statistikas elementi.

Papildus matemātikas mācību jomai šīs jomas sasniedzamie rezultāti skolēnam ir aktuāli un tiks īstenoti gan dabaszinātņu un tehnoloģiju mācību jomā, gan citās mācību jomās un priekšmetos. Tādēļ ir svarīgi, ka matemātikas skolotāji sadarbojas ar citiem skolotājiem mācību satura plānošanā.

Būtiskākie uzsvari pilnveidotajā mācību saturā un pieejā

- Ir pārskatīta pieeja atsevišķu satura jautājumu mācīšanā, lai veidotu skolēnos dziļāku izpratni par matemātiskām darbībām (piemēram, divām dalīšanas nozīmēm).
- Matemātikas saturā tiek iekļauta matemātikai raksturīgu paņēmienu, stratēģiju apguve apzinātā līmenī. Piemēram, pilnveidotajā mācību saturā 3. klasei noteikts, ka skolēns lieto paņēmienus "Mēģinu un pārbaudu", un 6. klasei – paņēmienus "Spriežu no beigām" un "Sadalu problēmu daļās".
- Izpratne par matemātisku jēdzienu/lielumu ir primāra attiecībā pret vingrināšanos šī lieluma skaitliskās vērtības aprēķināšanā, kas ir nepieciešama, bet sekundāra. Piemēram, vispirms skolēnam jāizveido izpratne par laukumu un laukuma īpašībām, un tikai pēc tam tiek aprēķināta laukuma skaitliskā vērtība.

- Ir svarīgi, ka skolēns vispirms veido “skaitļu izjūtu” (skaitļu apjēgšanu) un tikai pēc tam apgūst darbības ar tiem. Piemēram, pilnveidotajā mācību saturā iekļautas daudzveidīgas skolēna darbības negatīvo “skaitļu izjūtas” veidošanai – skolēns nosauc skaitļa “kaimiņus”, skaita uz priekšu/atpakaļ no jebkura negatīva skaitļa pa 2, pa 5, pa 10 u.tml.
- Tiek respektēti dažādi/alternatīvi pareizi skolēnu risinājumi, jo īpaši sākumskolā, tādējādi uzsverot domāšanas procesa un intereses par matemātiku nozīmi.
- Lielāka vērība ir pievērsta matemātikas valodai, izpratnes veidošanai par atsevišķu matemātisko simbolu, apzīmējumu nozīmi. Piemēram, skolēns saprot, ka zīme “-” (mīnuss) matemātikā tiek lietota vismaz trīs nozīmēs.
- Atsevišķos satura jautājumos ir mazināta sadrumstalotība. Piemēram, 4. klases temats par matemātisko modelēšanu aptver vairākas satura tēmas – skaits, samaksa un cena; laiks, ceļš un vidējais ātrums; taisnstūra malu garumi un laukums –, uzsverot, ka matemātiskais modelis ir viens un tas pats.

Papildresursi

- Matemātikas mācību joma, Jānis Vilciņš (2018. gada februāris): <https://ej.uz/cvs9>
- Īss kopsavilkums par to, kā mainīsies mācīšanas pieeja matemātikā, Jānis Vilciņš (2018. gada jūnijs): <https://ej.uz/v3mf>
- Īss kopsavilkums par to, kā mācībās, piemēram, matemātikā, iesaistīt katru bērnu, Jānis Vilciņš (2018. gada jūnijs): <https://ej.uz/4jva>

Mag.mat. Jānis Vilciņš

Jautājumi mācību satura veidotājiem

Atbild Skola2030 matemātikas mācību jomas vadītājs, vecākais eksperts Jānis Vilciņš.

Ar kādiem izaicinājumiem esat saskārušies satura izstrādē? Kā grūtības ir pārvarētas?

Lielākais izaicinājums ir plānot skolas matemātikas saturu no skolēna pieredzes un izziņas procesa skatupunkta. Viens no darba rīkiem, ko veidojam, ir pēctecīga un saistīta galveno jēdzienu un apgūstamo prasmju matrica no 1. līdz 12. klasei. Pašlaik dažu satura jautājumu apguvei tiek atvēlēts nesamērīgi daudz laika, notiek metodiski nepamatota atkārtošāns, kamēr dažu jautājumu apguvei atvēlētais laiks nav pietiekams un/vai skolēnu iepriekšējās zināšanas nav pietiekamas, lai to apgūtu ar izpratni.

Izpratnes un prasmju līdzsvarotību un mijiedarbību matemātikas mācīšanās es nosauktu kā vēl vienu izaicinājumu. Izpratnei jāklūst par tikpat svarīgu satura elementu kā prasmes. Katra temata sasniedzamajos rezultātos ir formulētas idejas (kas skolēnam jāsaprot) un prasmes (ko skolēns var izdarīt). Piemēram, 2. klasē tiek apgūta prasme *Mēra garumu cm, dm, mm, m, pareizi novietojot lineālu, mērlenti*, bet tikpat nozīmīgs rezultāts ir ideja, kas jāsaprot skolēnam: *Jo mazāka mērvienība, jo vairāk reižu tā ietilpst dotajā lielumā, mērot garumu dažādās vienībās, skaitliskās vērtības atšķiras*.

Visbeidzot, kā trešo lielāko izaicinājumu minēšu to, ka noteikti matemātikai raksturīgi problēmrisināšanas paņēmieni jeb skolēna personiskās stratēģijas klūst par vienu no mācīšanās mērķiem.

Vai ir kas īpašs, kas būtu jāzina jūsu mācību jomas skolotājiem?

Kopīgais aicinājums – mazāk skolēnu neizprastas, mehāniskas darbības, vairāk apzinātas un kognitīvi daudzveidīgas vingrināšanās, apgūstamo jēdzienu un savu darbību skaidrošanas un pamatošanas.

Divi vēlējumi 1.–3. klašu skolotājiem kopumā par matemātikas mācīšanu un skolēnu attieksmes pret matemātiku veidošanu. Pirmais – matemātikā vairākumā gadījumu nav vienīgā pareizā atrisinājuma veida, un reizēm matemātikā var būt arī vairāki pareizi atrisinājumi. Otrais – “cietie rieksti” jeb grūtākie uzdevumi nav skolēnu spēju tests, bet gan līdzeklis visu skolēnu domāšanas prasmju veidošanai.

Pamatskolā matemātikā vairāk jāienāk vārdiskajam tekstam, savas matemātiskās darbības un jēdzienu skaidrošanai. Darīt var arī nesaprotot. Tikai aicinot skolēnu skaidrot savu darbību, rezultātu, metodi, skolotājs var uzzināt, vai viņš ir sapratis.

Tas nav nejauši, ka vārds “skaidro” jaunajā pamatskolas matemātikas standartā ir viens no visbiežāk lietotajiem darbības vārdiem. Un otrs, ko vēlos uzsvērt, – pamatošana ir matemātikas būtība.

Kas jums ir sagādājis vislielāko gandarījumu šajā darbā?

Lielākais gandarījums pašlaik ir par pamatskolas standarta gala versiju. Ceru līdzīgu gandarījumu izjust gan par pamatskolas programmas galīgo versiju, gan par vidusskolas standartu.

Sociālā un pilsoniskā mācību joma

Mērķis: sociālā un pilsoniskā pratība

Skolēns

- domā un rīkojas atbildīgi, apzinoties savas rīcības sekas un cienot dzīvību kā vērtību;
- viņam ir izveidojušies noturīgi, labvēlīgi sociālie ieradumi saziņā un saskarsmē ar līdzcilvēkiem;
- ir izkopta nacionālā, vēsturiskā un pilsoniskā apziņa un izpratne par sabiedriskajiem un ekonomiskajiem procesiem.

(MK noteikumi Nr. 747, IV nodaļa, 7. punkts, 7.2. apakšpunkts.)

Lielās idejas

Sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā skolēni veido izpratni par tādiem jēdzieniem kā indivīds, sabiedrība (attiecības sabiedrībā, indivīda rīcība sadarbībā), vara un pārvaldes institūcijas, saimniecība (resursi, to izlietojums), kultūru daudzveidība, laika izpratne un pārmaiņas sabiedrībā.

Mācību satura attīstība pamatskolā

Pamatizglītības 1.–3. klašu posmā skolēni apgūst mācību priekšmetu “Sociālās zinības”, 4.–6. klašu posmā – integrētu mācību priekšmetu “Sociālās zinības un vēsture”, 7.–9. klašu posmā tiek apgūts gan mācību priekšmets “Sociālās zinības”, gan “Latvijas un pasaules vēsture” (apvienotas vienā mācību priekšmetā).

Būtiskākie uzsvāri pilnveidotajā mācību saturā un pieejā

- Mācot vēsturi un sociālās zinības, mērķis ir veidot vēsturisko, nacionālo un pilsonisko apziņu, tādējādi faktu zināšanas saglabā būtisku nozīmi, tomēr tas nav pašmērķis.
- Latvijas un pasaules vēsture tiks mācīta kā vienots mācību priekšmets saskaņā ar vēstures skolotāju atzinumu, ka tādā veidā skolēni labāk spēs izprast cēloņsakarības pasaules un Latvijas valsts vēsturē un iegūs pilnīgāku vēstures procesa izpratni.
- Mācīšanas pieejā ir svarīgi veidot skolēnā izjūtu par vēsturi, sākot no tuvākās apkārtnes, vides un ģimenes, veidot izpratni par vēstures notikumu ietekmi uz mūsdienu apstākļiem un uzskatiem un apziņu par piederību vietai, dzimtai, tautai un valstij.

- Ir svarīgi skolēniem piedāvāt mācību procesu dažādās vidēs – apkārtējā daba, kultūrvide, muzeji un vietējā pašvaldība sniedz iespēju iepazīties ar nepastarpinātu pieredzi no pirmavotiem.
- Gan vēsturē, gan sociālajās zinībās ir svarīgi attīstīt konkrētas, vēstures zinātnei svarīgas prasmes un domāšanas stratēģijas: vēstures un informācijas avotu kritika; vēstures un informācijas avotu analīze; cēloņsakarību noteikšana; prasme argumentēt; hronoloģiskā domāšana.
- Svarīgi ir attīstīt sadarbības un līdzdalības prasmes, tādējādi veidojot noturīgus sociālus ieradumus un orientējoties uz visu līdzdalību pieprasošu rezultātu.

Papildresursi

- Sociālā un pilsoniskā mācību joma, Ansis Nudiens (2018. gada februāris):
<https://ej.uz/dd61>
- Vēsturē fakts ir visu pamatu pamats, Valdis Klišāns, Ansis Nudiens (2018. gada jūlijs):
<https://ej.uz/yqcc>

Ansis Nudiens

Jautājumi mācību satura veidotājiem

Atbild Skola2030 sociālās un pilsoniskās mācību jomas vadītājs, vecākais eksperts Ansis Nudiens.

Ar kādiem izaicinājumiem esat saskārušies satura izstrādē? Kā grūtības ir pārvarētas?

Viens no lielajiem izaicinājumiem ir mainīt līdzšinējo mācīšanas pieeju, kas vairāk balstījās faktu iegaumēšanā, īpaši vēsturē. Tagad virzāmies uz dziļāku izpratni, prasmju attīstīšanu, kritisko domāšanu. Līdz ar to uzsvars vairs nav tik daudz uz datumu un faktu iegaumēšanu kā pašmērķi, bet gan to analīzi, sakarību meklēšanu, tādā veidā mācoties patstāvīgi spriest. Viens no veidiem, kā to

panākt, ir apvienot Latvijas un pasaules vēsturi, tādā veidā Latvijas vēsture iekļaujas plašākā Eiropas un pasaules vēstures kontekstā. Gandrīz katrā novadā iespējams atrast kādu liecību, kas ilustrē Austrumeiropas vēsturē svarīgu procesu izpausmes, tādējādi ir iespējams meklēt un saskatīt plašākas cēloņu un seku sakarības starp lielajiem vēstures procesiem Eiropā un pasaulē un to izpausmes Latvijā.

Jaunums sociālās un pilsoniskās mācību jomas mācību priekšmetu klāstā ir arī mācību priekšmets "Sociālās zinības un vēsture" 4.–6. klašu posmā. Agrāk skolēni sāka mācīties vēsturi, sākot ar 6. klasi, tagad piedāvājam noteiktus vēstures elementus mācīt, sākot ar 4. klasi, tādējādi veidojot padziļinātu izpratni par tuvāko apkārtni un notikumiem tajā. Līdz šim, sākot mācīt vēsturi 6. klasē, tematiski tā sākās ar aizvēstures periodu, turklāt bieži vien gana akadēmiskā veidā. Taču ar mācību priekšmetu "Sociālās zinības un vēsture" ir paredzēts pirms aizvēstures temata apgūšanas radīt interesi un izpratni par to vēsturi, kas katram ir tuvāka, piemēram, kā dažādas vēstures norises ietekmējušas tuvāko apkārtni un skolēna ģimeni, dzimtu. Tādā veidā vēstures izpratne veidojas no personiskās pieredzes, un skolēni apgūst sev interesantu un svarīgu saturu. Šāda mācību priekšmeta mērķis ir veicināt skolēna izpratni par to, kā rodas vēsture.

Vai ir kāds jautājums, par ko visbiežāk interesējas jūsu mācību jomas skolotāji?

Būtiski ir uzsvērt, ka, mācoties vēsturi dažādās klašu grupās, faktu zināšanas netiek atceltas. Fakti, notikumi un vēsturiskas personas vēl joprojām ir pamatā, lai veidotu izpratni par vēsturiskiem notikumiem un cēloņu un seku sakarībām. Taču faktu zināšanas nav vēstures mācīšanas gala punkts, faktu iegaumēšana nevar būt rādītājs tam, vai skolēns ir sekmīgi iemācījies vēsturi. Tas ir tieši saistīts ar vērtēšanu – vai tiek vērtētas iegaumētās zināšanas, vai skolēnu izpratne par tām un prasme tās lietot, veidojot savu viedokli un attieksmi.

Tieši faktos pamatots viedoklis par sabiedriskajiem, politiskajiem un vēstures jautājumiem ir tas mērķis, kuru esam izvirzījuši, sakot, ka skolēns veido un izkopj savu nacionālo, pilsonisko un vēsturisko apziņu.

Kas jums ir sagādājis vislielāko gandarījumu šajā darbā?

Gandarījums ir tajā brīdī, kad savu darbu atrādām skolotājiem, ekspertiem, vēl citiem nozarē iesaistītajiem, un no šiem cilvēkiem saņemtais iedrošinājums, atbalsts, ka ceļš, ko ejam, ir pareizs. Tas man dod gandarījumu, un domāju, ka manas komandas cilvēkiem tāpat. Visi eksperti šajā darbā iesaistījās ar vienu domu – izglītības sistēma ir jāuzlabo.

Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma

Mērķis: kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā pratība

Skolēns

- praktiski darbojas, iztēlojas un gūst prieku radošajā procesā;
- atklāj un pilnveido savus radošos talantus, zināšanas, prasmes un tehnikas dažādos mākslas veidos;
- vērtē un interpretē daudzveidīgus radošās izpaušmes veidus, mācoties izprast kultūras atšķirības un veidojot savu kultūras identitāti;
- piedzīvo klātienē kultūras notikumus, gūstot emocionālo un estētisko pieredzi un attīstot personiskās kultūras vajadzības;
- līdzdarbojas kultūras mantojuma saglabāšanā un tradīciju pārmantošanā.

(MK noteikumi Nr. 747, IV nodaļa, 7. punkts, 7.3. apakšpunkts.)

Lielās idejas

Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību skolēni veido izpratni par kultūru – iepazīst, apzinās un izprot sevi un piederību tautas, valsts, kopienas kultūrai, apzinās kultūras mantojumu, kultūru daudzveidību un izpaušmes, izprot mākslas darbā ietvertās idejas kā autora, laikmeta un kultūras mijiedarbību, kā arī iepazīst dažādus mākslas veidus – vizuālā māksla, mūzika, literatūra, teātra māksla – un to izteiksmes līdzekļus, piedzīvo jaunrades procesu.

Mācību satura attīstība pamatskolā

Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomas visiem mācību priekšmetiem ir vienādas lielās idejas. Šāds vienots redzējums sniedz iespēju skolēniem ieraudzīt un izprast kopīgo starp dažādiem mākslas veidiem, kā arī kombinēt dažādu mākslas veidu izteiksmes līdzekļus savā radošajā darbībā. Pamatskolas 1.–3. klašu posmā mācību saturu iespējams apgūt divos atsevišķos mācību priekšmetos – “Vizuālā māksla” un “Mūzika”, savukārt 4.–6. klašu un 7.–9. klašu posmā to iespējams apgūt četros mācību priekšmetos – “Vizuālā māksla”, “Mūzika”, “Literatūra” un “Teātra māksla”.

Būtiskākie uzsvāri pilnveidotajā mācību saturā un pieejā

- Ar mākslas priekšmetu palīdzību skolēniem veidojas kultūras izpratne, kas ļauj skolēnam labāk izprast pašam sevi un savu kultūru, kas ir būtiska saskarsmē ar citām kultūrām, un tādējādi ir nozīmīgs saskarsmes punkts dažādām dzīves jomām un nodrošina dialoga iespējamību, neskatoties uz atšķirībām.
- Visos mācību jomas priekšmetos ir būtiski piedzīvot kultūras notikumus klātienē un tādējādi gūt emocionālo un estētisko pieredzi un attīstīt personiskās kultūras vajadzības.
- Katra mākslas veida specifisko prasmju apguve dod skolēniem konkrētus rīku komplektus dzīvei un profesionālajai karjerai, ko nevar iegūt citās mācību jomās. Piemēram, mūzikā skolēns mācās klausīties, muzicēt, iepazīst improvizācijas un komponēšanas procesu; vizuālajā mākslā – apgūst un izmanto vizuālās mākslas izteiksmes līdzekļus un mācās tos izmantot jaunrades procesā; literatūrā – piedzīvo teksta radīšanu, veido lasīšanu kā ieradumu, dod iespēju iepazīt daudzveidīgus tekstus un veidot savu lasītāja pieredzi; teātra mākslā – apgūst un izmanto balss tehnikas, kustību, žestu un mīmikas valodu, verbālo un neverbālo valodu saskarsmē ar auditoriju.
- Pieteikts jauns mācību priekšmets skolēnu personības izaugsmei “Teātra māksla” (sākotnējais nosaukums “Drāma”). Mācību priekšmets sniedz iespēju attīstīt saskarsmes un empātijas prasmes, gūt skatuvisku priekšnesumu un publiskās uzstāšanās pieredzi, iepazīt teātra mākslas paņēmienus un izteiksmes līdzekļus. Iegūtās prasmes noderēs, gan publiski uzstājoties lielākās auditorijās, pētniecības darbu aizstāvēšanā, gan diskusijās un debatēs, gan arī savstarpējā verbālā un neverbālā saziņā. Mācību priekšmets ir veidots tā, lai to varētu mācīt gan kā atsevišķu mācību priekšmetu, gan integrēti kopā ar literatūru, sociālajām zinībām, sportu un veselību. Teātra mākslas mācību saturu paredzēts integrēt 1.–3. klasē literatūrā, sociālajās zinībās un citos priekšmetos, bet no 4. līdz 9. klasei tai atvēlēts noteikts stundu skaits.

Papildresursi

- Kultūras izpratne un pašizpauze mākslā, Rita Dementjeva (2018. gada februāris): <https://ej.uz/j61o>
- Drāma kā darbības māksla, Inese Leitāne (2018. gada novembris): <https://ej.uz/go1y>
- Es jau mācu drāmu! Pieci pieredzes stāsti, Inese Leitāne (2018. gada novembris): <https://ej.uz/s6mc>
- Aktualitātes mācību saturā: Latviešu valoda un literatūra, Inese Lāčauniece un Arvils Šalme (2018. gada septembris): <https://ej.uz/kh2h>
- Vebinārs skolotājiem par aktualitātēm latviešu valodā un literatūrā, Arvils Šalme, Sanita Lazdiņa un Inese Lāčauniece (2018. gada novembris): <https://ej.uz/maek>
- Vebinārs skolotājiem par aktualitātēm kultūras izpratnes un pašizpauzes mākslā mācību jomā, Inga Krišāne, Austrā Avotiņa, Ilze Vītola, Irēna Nelsone (2018. gada decembris): <https://ej.uz/28h1>

Inga Krišāne

Jautājumi mācību satura veidotājiem

Atbild *Skola2030* kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomas vadītāja, vecākā eksperte Inga Krišāne.

Ar kādiem izaicinājumiem esat saskārušies satura izstrādē? Kā grūtības ir pārvarētas?

Mēs turpinām skolā mācīties mūziku, vizuālo mākslu, literatūru, papildinot tos ar vēl vienu mākslas veidu – teātra mākslu. Tā kā sasniedzamie rezultāti ir definēti visai jomai kopumā un katrs mākslas veids nav atsevišķi nodalīts, tad izaicinājums bija savienot atsevišķos mācību priekšmetus vienā kopveselumā un paskatīties uz mākslu kopumā. Šāds redzējums ir ne tikai sasniedzamajos rezultātos vien, bet arī plānā, kā to mācīt. Mākslu jomā savstarpēji saskaņojām programmas, lai, veicot dažādas

aktivitātes katrā tematā, skolēniem veidotos izpratne par mācību jomai kopīgajām lielajām idejām un katrā no mācību priekšmetiem tiktu apgūti specifiskie sasniedzamie rezultāti.

Kā piemēru gribu minēt tematu "Maskas" 3. klasē. Bērni gatavo trīsdimensionālu masku aplikācijas tehnikā, izzina tautas tradīcijas, iešanu ķekātās, mūzikā mācās ķekatu dziesmas, attīsta ritma izjūtu, savukārt teātra mākslā mācās savstarpēji sadarboties, just ritmu, veidot priekšnesumu kā dzīvu darbību, tā katrā atsevišķajā mācību priekšmetā sasniedzot savu mērķi, bet visi kopā – jomas sasniedzamo rezultātu.

Tagad gaida nākamie izaicinājumi – kā aiznest šo vēsti skolotājiem, lai viņi to izmantotu savā praksē. Patīkami, ka mācību jomu koordinators sanāksmēs klātesošie no aprobācijas skolām jau uzzina labos piemērus, dzird veiksmes stāstus, vairāku mācību priekšmetu skolotājiem sadarbojoties.

Satura veidotāji mūzikā, vizuālajā mākslā, teātra mākslā un literatūrā visi ir praktiķi un ikdienā strādā skolā vai augstskolā; satura izstrādes darbam velta daļu sava laika, reizēm arī vēlās vakara stundās un brīvdienās. Tas nav vienkārši, un tas prasa daudz spēka. Bet šis ir savā ziņā misijas darbs un iespēja savu pārbaudīto praksi likt lietā valstiskā līmenī. Saskaņošana savā starpā, kamēr domu apmaiņā izkristalizējas kopējā doma, nav viegla.

Jūs atšķirībā no lielākās daļas kolēģu par mācību jomas vadītāju kļūvāt nesen.

Projektā strādāju no paša sākuma, bet iesākumā biju mācību satura veidotāja drāmā (tagad – teātra mākslā). No 2018. gada oktobra pārņēmu visas jomas vadību no Ritas Dementjevas, kas, veidojot pamatizglītības standartu, paveica visu milzīgo ledlauža darbu, savienojot dažādās "jūras" – mūziku, vizuālo mākslu, literatūru un teātra mākslu. Rita ir vairāk kultūras teorētiķe, es – vairāk praktiķe. Esmu bijusi kultūras administratore pašvaldībā, joprojām esmu režisore, teātra (drāmas) pedagoge, skolā vairāk nekā 10 gadu strādājusi gan pedagogijā, gan arī administratīvajā darbā, mācījusi kultūras vēsturi, izveidojusi mācību priekšmetu "Drāma" humanitārā virziena vidusskolas klasēm. Esmu guvusi neatsveramu pieredzi darbā ar skolu jaunatni jau no 2000. gada, vadot Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku projektus, veidojot režiju un koncepciju.

Skolēna lietpratības attīstība kultūras izpratnē un pašizpaušmē mākslā

Interesents

Lietotājs

Lietpratējs

Jaunradītājs

Kas būtu jāzina jūsu jomas skolotājiem – vai ir kādi visbiežāk uzdoti jautājumi?

Biežāk uzdotais jautājums: “Kas mācīs teātra mākslu?” Mūsu vispārīzglītojošās skolās ir vairāk nekā 500 teātra nozares interešu izglītības kolektīvu (pulciņi, studijas, improvizācijas teātris), un to vadītāji ir ar pedagoģisku izglītību, viņi sistemātiski profesionāli pilnveidojas. Leinteresētie citu specialitāšu pedagogi vispārējā izglītībā, piemēram, pašreizējie literatūras, sociālo zinību, mūzikas vai citu mācību priekšmetu skolotāji varēs mācīt teātra mākslu, pilnveidojot savu kvalifikāciju atbilstošos profesionālās pilnveidesursos.

Kas jums ir sagādājis vislielāko gandarījumu šajā darbā?

Jūtos līdzīgi kā manas mācību jomas darbinieki. Prieks darīt ko jaunu! Darīt ko tādu, ko skolotāji savā praksē jau atraduši, atzinuši par labu esam, kā ļoti vajadzīgu pašreizējai skolai. Mēs pat savā starpā mēdzam teikt, ka legalizējam labo praksi. Tas dod lielu sparū, to varētu saukt arī par sava veida atmodu. Man ir gandarījums par iespēju būt klāt vietā, laikā un vidē, kurā top kas jauns, kurā mēs atmostamies, no jauna paskatāmies uz daudzām it kā jau zināmām patiesībām. Šī aizrautība ir manos kolēģos, tā mūs vieno, un es jūtu, ka šīs labās gaidas ir lielākajā daļā skolotāju.

Tehnoloģiju mācību joma

Mērķis: tehnoloģiskā pratība

Skolēns

- praktiski rada sev un sabiedrībai noderīgus produktus, pakalpojumus, informācijas un vides risinājumus, dizaina procesā plānojot, projektējot un konstruējot, mērķtiecīgi, droši un atbildīgi izmantojot dažādus paņēmienus, darbarīkus un ierīces, to skaitā digitālās, izvēloties piemērotus materiālus un apgūstot atbilstošās prasmes un veidojot drošu un veselībai labvēlīgu darba vidi;
- atbilstoši rīkojas bīstamās sadzīves situācijās;
- izprot dizaina procesu un iegūst vienkārša tehnoloģiska procesa veikšanas un inženiertehnisku problēmu risināšanas pieredzi;
- spēj droši, efektīvi un atbildīgi izmantot digitālās tehnoloģijas dizaina procesā.
- (MK noteikumi Nr. 747, IV nodaļa, 7. punkts, 7.6. apakšpunkts.)

Lielās idejas

Tehnoloģiju mācību jomas saturs ir strukturēts trīs lielajās idejās, kas aptver sasniedzamos rezultātus skolēnam šādos satura laukos: 1) skolēni iepazīst dizaina risinājumus, kas top dizaina procesā, 2) skolēni izvēlas risinājumam atbilstošus materiālus un tehnoloģijas, 3) izprot dizaina risinājuma (produkta, informācijas dizaina vai vides risinājuma) atbilstību konkrēta cilvēka vai sabiedrības vajadzībām, vēlmēm un iespējām. Plānojot dizaina risinājumu, jāņem vērā tā ilgtspējība, ietekme uz sabiedrību un dabu.

Mācību satura attīstība pamatskolā

Tehnoloģiju mācību jomas saturu skolēni apgūst trīs mācību priekšmetos: "Dizains un tehnoloģijas", "Datorika" un "Inženierzinības".

Mācību priekšmets "Dizains un tehnoloģijas" paredzēts no 1. līdz 9. klasei. Mācību priekšmetā "Datorika" skolēni apgūs datora lietošanas iespējas, interneta pakalpojumu pārzināšanu un tiešsaistes informācijas apstrādi, sadarbības rīku lietošanu, kā arī programmēšanu. Datoriku paredzēts apgūt integrēti 1.–3. klašu posmā (skola var izvēlēties to mācīt arī kā atsevišķu priekšmetu), bet 4.–9. klašu posmā – kā atsevišķu mācību priekšmetu. Datorikas saturs veidots, ņemot par pamatu Start(IT) un VISC satura aprobācijā iegūtās atziņas un piemērus. Mācību priekšmeta "Inženierzinības" mērķis ir skolēnos stiprināt tādas tehniskās domāšanas prasmes kā konstruēšana un projektēšana, materiālu stiprības un saderības analizēšana, spriestspēja par nepieciešamību pēc konkrēta risinājuma un tā ietekmi uz sabiedrību un vidi. Inženierzinības paredzēts apgūt 7.–9. klašu posmā, un to ir iespējams mācīt gan integrēti (iekļaujot citos mācību priekšmetos, piemēram, "Dizains un tehnoloģijas" vai "Fizika" un palielinot stundu skaitu konkrētu tematu apguvei un apguves dziļumam), gan arī kā atsevišķu mācību priekšmetu.

Būtiskākie uzsvāri pilnveidotajā mācību saturā un pieejā

- Mācību priekšmets ar nosaukumu "Dizains un tehnoloģijas" aizstās līdzšinējo mācību priekšmetu "Mājturība un tehnoloģijas". Saturā uzsvārs no konkrēta priekšmeta izgatavošanas ir pārcelts uz dizaina domāšanas izkopšanu un dažādu prasmju apguvi. Apguvīs prasmes, skolēns var plānot lietu tapšanas procesu un īstenot savu ideju par jaunas lietas radīšanu.
- Skolēns izvēlas jēgpilnu risinājumu kādai problēmai un spēj praktiski radīt sev un sabiedrībai vajadzīgus produktus un digitālus risinājumus. Skolēns noskaidro, ko ir vērts izgatavot, – vai tas ir nepieciešams, vai nav jau pieejamu analoģu, vai un kādi resursi tiks patērēti, kādu ietekmi tie atstās uz vidi, veselību.
- Mācību saturs veidots tā, lai visi skolēni apgūtu visu satura piedāvājumu un ikkatram skolēnam būtu iespēja strādāt ar plašu materiālu un tehnoloģiju klāstu, īstenojot paša plānotus un projektētus risinājumus. Šāda pieeja no skolotāja prasa spēju pielāgoties skolēniem un veltīt laiku individuālai pieejai, tāpēc ir vēlams šīs jomas mācību priekšmetos skolēnus turpināt dalīt divās pēc skaita līdzīgās grupās, nešķirot skolēnus pēc prasmēm vai dzimuma, lai skolotājam būtu iespēja konsultēt katru skolēnu.
- Skolēniem plānots apgūt arī programmā ierīču lietošanas iespējas – tādas kā 3D printēšana, lāzergravēšana, izšūšana –, lai skolēns izprastu arī tehnoloģisko procesu rūpnieciskā produktu ražošanā. Uzsvārs tiek likts uz skolēna darbu ar modelēšanas programmatūru, lai izveidotu modeli vai sagatavi, ko pēc tam varētu izmantot programmā ierīcē. Skolu rīcībā būs pieejamas vadlīnijas par satura īstenošanai nepieciešamajiem materiāliem un tehnoloģijām. Ja skolai nav kādu konkrētu ierīču, piemēram, 3D printera, bet sasniedzamajos rezultātos ir paredzēts to izmantot, tad modelēt skolēni var savā skolā, darbojoties tīmeklī pieejamā modelēšanas programmā, bet drukāt sadarbībā ar citu skolu vai iestādi, kurā ir šāds printeris, jo uzsvārs mācībās ir uz skolēna prasmēm modelēt trīsdimensionālu modeli un telpiskās domāšanas attīstību, kas ir iespējams jebkurā skolā, bet nospiest printera pogu ir vienkāršākais no darbiem. Ja skolā nav izšūšanas vai lāzergravēšanas iekārtas, tad iespējams rīkot mācību ekskursiju uz skolu, kur šādas iekārtas ir, lai skolēns ieraudzītu modelēšanas procesa gala iznākumu kā reālu izstrādājumu.
- Mācību priekšmetā "Datorika" tiks apgūts vērienīgs programmēšanas modelis, sākot no vizuālās programmēšanas līdz pat programmēšanas valodu izmantošanai.

Lai palīdzētu tehnoloģiju jomas skolotājiem labāk sagatavoties jaunā satura īstenošanai, *Skola2030* no 2019. gada rudens piedāvās profesionālās pilnveides mācības 1200 tehnoloģiju mācību jomas skolotājiem visā Latvijā.

Papildresursi

- Vebinārs par aktualitātēm tehnoloģiju mācību jomā ar uzsvāru uz datorikas apguvi pamatskolā, Edgars Bajaruns un Māris Danne (2019. gada janvāris): <https://ej.uz/va83>
- Vebinārs par aktualitātēm tehnoloģiju mācību jomā ar uzsvāru uz dizaina un tehnoloģiju apguvi pamatskolā, Madara Kosolapova un Evija Rozentāle (2018. gada novembris): <https://ej.uz/ecox>
- Aktualitātes tehnoloģiju mācību jomā konferences "Lietpratība pamatizglītībā" ietvaros, Edgars Bajaruns un Madara Kosolapova (2018. gada septembris): <https://ej.uz/8kz3>
- Tehnoloģiju mācību joma, Edgars Bajaruns (2018. gada februāris): <https://ej.uz/i3gz>

Madara Kosolapova

Jautājumi mācību satura veidotājiem

Tehnoloģiju mācību jomu vada vecākais eksperts Edgars Bajaruns, Siguldas pilsētas vidusskolas skolotājs, bet no 2018. gada augusta viņam piebiedrojās mājturības un tehnoloģiju skolotāja, kokapstrādes tehnoloģe un produktu dizainere Madara Kosolapova.

Atbild Skola2030 tehnoloģiju mācību jomas vecākā eksperte Madara Kosolapova.

Kā jūs raksturotu komandu, kas strādāja tehnoloģiju mācību jomā?

Standarta izveidē esam piesaistījuši daudz dažādu savas jomas ekspertu, lai to izveidotu pēc iespējas profesionālāku un apkopotu visu iesaistīto pušu vēlmes. Pamatskolas standarta izstrādē esam piesaistījuši profesionālus skolotājus un praktiķus, kas arī tagad turpina darbu, izstrādājot programmas, mācību un metodiskos materiālus. Šajā komandā bija arī Start(IT) izstrādātāji, kuri devuši lielu ieguldījumu ar savu aprobācijas pieredzi un mācību saturu. Konsultējamies ar speciālistiem no Kultūras ministrijas, pārstāvjiem no Dizaina padomes un Arhitektūras padomes, arī Latvijas Informātikas skolotāju asociācijas komandu un Veselības ministrijas pārstāvjiem.

Kādi ir bijuši lielākie izaicinājumi satura izstrādē?

Šajā mācību jomā ir daudz iesaistīto, un katram ir savs redzējums, atšķirīga uztvere un saprašana par to, kas jomā ir svarīgākais un kādas tradīcijas būtu jāturpina. Līdz ar to nonākt pie vienotas izpratnes bija sarežģīti.

Izaicinājums ir arī mainīt iesakņojušos pārliecību par to, kas būtu jāmācās zēniem un kas – meitenēm. Jaunā pieeja paredz to, ka visi skolēni apgūst visu saturu. Līdz šim mājturību un tehnoloģijas kā mācību priekšmetu dalīja divos virzienos. Viena ievirze ir tekstilapstrāde, kuru tradicionāli izvēlējās meitenes, bet otra – kokapstrāde un metālapstrāde, ko ierasti izvēlējās zēni. Ja visi skolēni apgūst visus sasniedzamos rezultātus, tad dalījums būtu jāparedz vienmērīgi jauktās grupās, lai visi skolēni vienlīdzīgi apgūtu darbu ar dažādiem materiāliem, tostarp papīru, veidošanas materiāliem, koku, tekstilu, kompleksi materiāliem. Skolēniem – gan zēniem, gan meitenēm – tiek paredzēts apgūt arī kulinārijas prasmes. Līdz ar to skolēni iegūs daudzveidīgu pieredzi, kas sniedz visiem skolēniem vienlīdzīgas iespējas un veido plašāku redzesloku, kas nozīmē arī lielākas nodarbošanās izvēles iespējas nākotnē.

Tāpat nenākas viegli panākt izpratni par uzsvara maiņu no tīri amatniecības prasmju apguves uz dizaina domāšanas attīstīšanu, kas ietver ne tikai amata prasmes, bet arī citas svarīgas prasmes, piemēram, spēju izvērtēt situāciju, prezentēt un aizstāvēt ideju, plānot, rūpēties par savu darbavietu. Sabiedrībā vajag radošus, uzņēmīgus cilvēkus, kuriem ir idejas un kuri prot ideju novest līdz īstenošanai, tāpēc jomas uzsvars tiek likts uz dizaina procesu, un šis uzsvars parādās visos jomas mācību priekšmetos.

Kas vēl jauns gaidāms šajā mācību jomā?

Jaunajā saturā daudz lielāka uzmanība ir veltīta datorikas apguvei. Līdz šim informātikas mācīja tikai no 5. līdz 7. klasei. Pēc jaunā satura skolēni datoriku integrēti sāks apgūt no 1. klases, bet kā atsevišķu mācību priekšmetu – no 4. klases līdz pat pamatskolas beigām. Līdz šim datorikas mācīšanā bijusi akadēmiska pieeja – kā datorzinātnei, un saturs bija attālināts no reālām dzīves situācijām. Jaunajā saturā datorika nozīmē ikvienam sabiedrības loceklim nepieciešamo digitālo zināšanu un prasmju apguves iespēju, lai skolēns varētu lietpratīgi izmantot skolā apgūto dažādās situācijās. Mēs vēlamies, lai skolēns nevis vienkārši spēlētu spēles telefonā vai datorā, bet lai produktīvi spētu izmantot visu, ko šīs viedierīces mums dod. Datorikā skolēni iegūst prasmes,

kas pēc tam jēgpilni izmantojamas citos mācību priekšmetos, kā, piemēram, meklēt un strukturēt informāciju, veidot prezentācijas, apstrādāt datus, veidot attēlus un video. Tāpēc ļoti svarīga ir skolotāju sadarbība, plānojot apgūstamos tematus un to secību tā, lai apgūstamās digitālās prasmes datorikā palīdzētu īstenot citu mācību priekšmetu saturu.

– Kas vēl būtu jāzina jūsu jomas skolotājiem?

Liels izaicinājums būs vairs nedarīt skolēna vietā, bet ļaut skolēnam mēģināt, kļūdīties un izvērtēt savu darbu. Jāsaka gan, ka mācību saturs ir veidots pēctecīgi jau no pirmās klases. Ja skolēns jau no pirmās klases apgūs šādu mācīšanās pieeju – domāt par savu darbu, darba vietu, par to, kā pārvaldīt instrumentus un tehnikas, par sadarbību ar citiem –, tad viņš pakāpeniski iemācīsies atbildīgi domāt par to, ko viņš izgatavo, un gūs izpratni par dizaina procesu. Iesākumā, protams, būs grūti, jo skolēni būs apmulsuši no viņiem uzticētās atbildības par savu mācīšanos, par iespēju īstenot savas idejas, plānot savu darbu. Skolotāju loma pirmajās klasītēs ir mācīt un palīdzēt, rādot paraugu un iepazīstinot ar materiāliem un tehnikām. Vēlākās klasēs skolotājs kļūst par procesa vadītāju – sniedz atgriezenisko saiti, jautā, dod ieteikumus, ļaujot skolēnam pašam veidot atziņas un kopsakarības.

Jebkuras pārmaiņas prasa laiku, lai tās kļūtu par ikdienu, tāpēc iesim soli pa solim. Iesakām sākt izmēģināt kādu jaunu metodisko paņēmieni mācību procesā. To var darīt jebkurš skolotājs jau tagad. Var sākt ar to, ka dodāt iespēju skolēniem izplānot savu darbu pirms tā izstrādes, lai pēc tam viņi paši, vadoties pēc sava plāna, varētu darboties. Nevis pateikt priekšā, kas skolēnam konkrētā brīdī jādara, bet dot iespēju pašam domāt un pašam spriest. Piemēram, apgūstot kulināriju, skolēniem virtuvē var parādīt sastāvdaļu sarakstu un ļaut pašiem izdomāt, ko varētu pagatavot un kāda būs receptes izpildes gaita. Šādi atdodot atbildību skolēnam, būtu jānonāk līdz tam, ka skolēni neprasa skolotāja palīdzību katrā solī, bet paši domā, kas būtu darāms. Skolēnus var mudināt prasīt palīdzību saviem klasesbiedriem, un, ja kādā brīdī darba gaitā skolēns tomēr nonāk strupceļā, skolotājs palīdz nokļūt atpakaļ uz sliekšni.

Lietu izgatavošanas procesā varam izmēģināt šādu pieeju: kad gribam, lai skolēni apgūst kādu jaunu tehniku, vispirms mēs kā skolotāji pasakām, ko darīsim, kāda tehnika tiks apgūta vai darbināta, un pēc tam ar klasi vienojamies, kādi varētu būt darba soļi, un veidojam kopīgu plānu. Pirms skolēniem uzdodam izgatavot kādu lietu, mums ir jāiepazīstina ar soļiem, kā to izdarīt, un

tad skolēns veido savu plānu. Piemēram, kokapstrādes pamata tehnikas paredz šādus soļus: zāģēšana, vīlēšana, slīpēšana, urbšana, un ar to palīdzību var izgatavot ļoti dažādas lietas, sākot no metamajiem kauliņiem un rotaļu mašīnītēm un beidzot ar dažādām rotām un interjera objektiem, pat kendamā spēlei.

Kā novērtēs šīs dažādās lietas?

Tehnoloģijās vērtēšana neattiecas tikai uz galaproduktu. Aktīvi strādājam, lai novērtētu visu lietas tapšanas gaitu, sākot jau no tā, kā skolēns izpēta savas un citu cilvēku vajadzības, prezentē savu ideju, izvēlas materiālus un apraksta darba soļus. Svarīgi ir arī tas, kā skolēns apietas ar instrumentiem, tehnoloģijām, kā organizē savu darbavietu, kā rīkojas neparedzētās situācijās. Piemēram, cimdus jau gandrīz gatavs, bet viņš pamana, ka palicis kāds neizadīts valdziņš; vai arī atklāj skabargainas vietas izgatavotajā koka priekšmetā, vai izstrādājumā kaut kas noplīst. Kāds būs viņa risinājums? Esmu pieredzējusi, ka bērns skolā ar asarām acīs rāda – kaut kas ir saplīsis, un tad mēs kopā domājam, kā šo lietu pārvērst par kaut ko citu. Piemēram, koka karote, kam pašas beigās steigā – jo tūlī beigšies stunda! – nošķeļas puse, ar to iesmelt neko vairs nevar. Tā pārtapa par citu noderīgu lietu – koka lāpstīņu. Nesanāca iecerētais, bet darbs nebija vējā. Saskaņā ar jauno pieeju būtiskākais nav tas, ka šī daļa nošķēlās un karote nesanāca, bet gan tas, ka bērns apzinās un reflektē par to, kas un kāpēc neizdevās, kā iecerēts, kā viņš rīkotos nākamajā reizē, un galu galā – kā viņš ir atrisinājis šo problēmu. Līdz ar to vērtēšana attiecas arī uz procesu. Vairs nebūs tā, ka skolēns varēs saņemt atzīmi par darbu, ko pēdējā brīdī ar vecmamma, tēta vai vecākā brāļa palīdzību uztaisa, bet paša darbs ir ieguldīts ļoti maz. Šāds ceļš skolēnam signalizē, ka viņš var neko nedarīt un saņemt vērtējumu par darbu, kas nemaz nav viņa. Mums jāiemāca skolēniem, kā strādāt, nevis nodot gatavu izstrādājumu. Jo skolā taču iet, lai mācītos.

Pie manis uz kokapstrādes stundām ir nākušas meitenes, sacīdams: “Mēs jau neko nemākam.” Viņas bija nobijušās, ka tāpēc, ka neko nemāk, saņems sliktu atzīmi. Man bija viņas jāpārliecina: “Meitenes, bet jūs esat šeit, lai mācītos, un pēc mēneša jūs mācēsiet!” Pēc mēneša viņas patiešām bija apguvušas pamata prasmes un gribēja izmēģināt kaut ko sarežģītāku un interesantāku.

Ir svarīgi, lai skolēns apzinātos, ka skola nozīmē mācīšanos. Lai viņam rodas prieks un pārliecība, ka viņš var iemācīties un ka sava darba rezultātā kļūst gudrāks, prasmīgāks, un lai skolēns saprot, ka zināšanas un prasmes ir vērtība.

Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma

Mērķis: veselības un fiziskās aktivitātes pratība

Skolēns

- izprot un praktizē veselīga dzīvesveida paradumus;
- atpazīst riskus dažādās, arī ekstremālās situācijās un pieņem lēmumus drošai un aktīvai rīcībai;
- prasmīgi, atbildīgi un ieinteresēti iesaistās daudzveidīgās fiziskās aktivitātēs, kas veicina garīgās un fiziskās spējas;
- piedalās komandas veidošanā, plāno, sadala darba uzdevumus, palīdz un atbalsta citus.

(MK noteikumi Nr. 747, IV nodaļa, 7. punkts, 7.2. apakšpunkts.)

Lielās idejas

Mācību jomas saturu veido četras lielās idejas – pamatkustību apguve; daudzveidīgas fiziskās aktivitātes; fizisko aktivitāšu priekšnosacījums labai fiziskajai un garīgai veselībai; drošības jautājumu apguve.

Ar veselības jautājumiem saistītais saturs ir iekļauts arī vairākās citās mācību jomās – sociālajā un pilsoniskajā mācību jomā, dabaszinātņu mācību jomā un tehnoloģiju mācību jomā. Tāpat arī ar drošību saistītie jautājumi ir iekļauti ne tikai veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomā, bet arī vairāku citu mācību jomu saturā – tehnoloģiju mācību jomas visos tematos, ņemot vērā, ka paredzēts praktiskais darbs ar darbarīkiem, kā arī dabaszinātņu mācību jomā, veicot eksperimentus.

Mācību satura attīstība pamatskolā

Mācību jomas saturs pamatzglītības 1.–9. klašu posmā tiks īstenots mācību priekšmetā, kuru turpmāk sauks “Sports un veselība”. Salīdzinot ar esošo situāciju, sākot no 2. klases mācību priekšmetam “Sports un veselība” palielināts stundu skaits vidēji no divām līdz trim nodarbībām nedēļā.

Būtiskākie uzsvari pilnveidotajā mācību saturā un pieejā

- Paplašinās mācītā satura konteksts – līdztekus mācībām par fizisko aktivitāti skolēni apgūst tā saistību ar veselību (veselīga dzīvesveida pamati un ieradumu veidošanās) un drošību (riska situāciju atpazīšana un izsvērtā rīcība tajās), palielinās apgūstamo fizisko aktivitāšu veidu dažādība un daudzveidīgums.
- Mērķtiecīgi tiek veidota izpratne par fizisko vingrinājumu nozīmi veselības nostiprināšanā – mācību saturs ir veidots tā, lai skolēns pakāpeniski, sākot no pirmsskolas, apgūtu dažādas pamatkustības un attīstītu savas fiziskās spējas, veidotu izpratni, kā šo kustību veikšana ir saistīta ar viņa organisma uzbūvi.
- Paredzēts, ka līdzīgi kā iepriekš dažādas fiziskās aktivitātes rudenī, ziemā un pavasarī notiek ārā svaigā gaisā, jo šīs nodarbības stiprina imunitāti.
- Mācību saturs ir papildināts ar jauniešu vidū iecienītām fiziskajām aktivitātēm, kā skrituļošana, braukšana ar skrituļdēli, velosipēdu.
- Mainījies uzsvars no fiziski izmērāmiem normatīviem (cik?) un sacensību uz sportu kā aktīva un veselīga dzīvesveida ieradumu veicināšanu un atbildi uz jautājumiem “kā?” un “kāpēc?”; pilnveidotajā mācību saturā un pieejā skolēns rūpīgi un mērķtiecīgi izzina, analizē un izvērtē savu darbību un rīkojas, lai uzlabotu savu sniegumu.

Papildresursi

- Veselība un fiziskā aktivitāte, Inese Bautre (2018. gada februāris): <http://ejuz.lv/nep>
- Vebinārs par aktualitātēm veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomā, Inese Bautre, Maija Priedīte, Dins Danne (2018. gada decembris): <http://ejuz.lv/m4s>

Inese Bautre

Jautājumi mācību satura veidotājiem

Atbild *Skola2030* veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomas vadītāja, vecākā eksperte Inese Bautre.

Ar kādiem izaicinājumiem esat saskārušies satura izstrādē? Kā grūtības ir pārvarētas?

Lielākais izaicinājums bija mācību satura izstrāde veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomā, jo bija jāiekļauj sasniedzamie rezultāti skolēnam gan sporta, gan veselības, gan drošības izglītības jautājumos.

Pašlaik spēkā esošajam mācību priekšmetam "Sports" ir maza saikne ar veselīga dzīvesveida paradumu veidošanu. Sportā līdz šim esam gājuši nedaudz atšķirīgu ceļu – esam skrējuši, metuši, lēkuši, neveidojot skolēnam dziļāku saikni ar veselības un drošības jautājumiem plašākā izpratnē, ko tagad ļoti uzsveram. Piemēram, veselības

izglītības jautājumi ir mācību priekšmetā "Bioloģija"; tajā māca par elpošanas, sirds asinsrites sistēmām utt. Tagad jāsadarbojas abu šo mācību priekšmetu skolotājiem, lai saskaņotu tematu apguves laiku un abās mācību stundās dotu skolēniem izpratni par apgūstamo tematu, piemēram, sporta stundās vairāk uzsveram tādus vingrinājumus, kas ir saistīti ar sirds asinsvadu sistēmu. Līdz ar to skolēni apgūst kompleksu sasniedzamo rezultātu, mācoties, kā fiziskā aktivitāte ietekmē viņa veselību. Skolēnam jāsaprot, ka svarīgākais nav tas, cik tālu viņš var aizlēkt, bet tas, ko šāds vingrinājums viņam dod tagad un turpmākajā dzīvē.

Kā šie izaicinājumi ir pārvarēti? Domāju, ka darbs vēl turpinās. Patī, iepazīstoties ar citu mācību jomu un priekšmetu sasniedzamajiem rezultātiem un mācību priekšmetu programmu paraugiem, tajos atrodo fantasmātiskas ierosmes savam darbam.

Vai ir kas īpašs, kas būtu jāzina jūsu mācību jomas skolotājiem? Vai ir kādi visbiežāk izskanējuši jautājumi?

Vēl vairāk jāskaidro skolēnu mācību sasniegumu vērtēšanas sistēma mācību priekšmetā "Sports un veselība". Ir paredzēts veidot vērtēšanas kritēriju paraugus, skaidrot tos un skolotājiem pašiem praktiski veidot savus piemērus aprobāciju skolu skolotāju, metodisko koordinatoru un sporta skolotāju semināros.

Vēl viens aspekts skolotājiem – skolotājs nav visvarēnais un visgudrais. Nav jābaidās kaut ko nezināt un kļūdīties. Ļausim arī skolēnam uz laiku un skolotāja virsvadībā iejusties skolotāja lomā, piemēram, mācot kādu jaunu spēli. Vēl svarīgi ir izskaust šādā sastopamā praksi, kāda ir, sastopoties ar kaut ko jaunu, – aizliegt, jo tā šķiet vieglāk.

Tā, piemēram, bērni tagad ir aizrāvušies ar kendam – spēli, kas attīsta sīko roku muskulatūru, kustību koordināciju, veiklību. Ja bērni tādu spēli aiznes uz skolu un tā viņu vidē ir ļoti populāra, tad visiem skolotājiem, iesaistot arī sporta skolotājus, būtu jāapspriežas, ko darīt, jāizvērtē iespējamie riski un jāļauj skolēniem droši darboties. Lai skolēni paši izveido spēlei drošas rīcības noteikumus, kad un kurā vietā spēlēt, atpazīst riskus un mācās saskatīt problēmas vingrinājumu izpildē! Līdz ar to attīstīsim arī caurviju prasmes, kā kritisko domāšanu un problēmrisināšanu, pašvadītu mācīšanos un sadarbību. Spēlēt kendam nav bīstamāk kā darboties ar zīmuli un pildspalvu.

Kas jums ir sagādājis vislielāko gandarījumu šajā darbā?

Lielāko gandarījumu ir devis tas, ka jaunajā pieejā fiziskā aktivitāte saistās ar daudzām citām mācību jomām un mācību priekšmetiem, piemēram, fiziku, kas savulaik man pašai bija obligāts pārbaudījums iestājek sāmesos Latvijas Valsts fiziskās kultūras institūtā (tagad Latvijas Sporta pedagogijas akadēmija – LSPA), arī ar bioloģiju. Nākamajiem sporta skolotājiem ir ļoti svarīgi paplašināt zināšanas šajās divās nozarēs. Ja runājam par kompleksiem rezultātiem un to, lai bērns saprastu, kāpēc viņš kaut ko dara, tad to var panākt tikai mācību priekšmetu skolotāju saskarsmē un sadarbībā.

Labi ir tas, ka skolām ir dota lielāka brīvība mācību satura izvēlē, viņi var izvēlēties sporta spēļu vingrinājumus un to daudzveidību, ir iekļautas fiziskās aktivitātes, kas mūsdienā skolēnus īpaši interesē, kā skrituļošana, braukšana ar skrejdieli u. tml.

Liels paldies par paveikto un auglīgo sadarbību LSPA docētājiem, sporta skolotājiem, ekspertiem un visiem pārējiem konsultantiem, kuri bija un joprojām ir iesaistīti mācību satura izstrādē un pilnveidē. Tikai komandā ir spēks!

Vislielāko gandarījumu man ir devis tas, ka, strādājot projektā, esmu satikusi kolosālus cilvēkus, skolotājus un ļoti labus kolēģus, kuri vienmēr ir gatavi palīdzēt un atbalstīt. Paldies par to!

Foto: [unplash.com](https://unsplash.com)

Foto: [unplash.com](https://unsplash.com)

Foto:pixabay.com

Ceturtdienās turpinās Skola2030 vebināri skolotājiem

Arī šogad katru otro ceturtdienu no plkst. 16.00 līdz 17.00 turpināsim tiešraidīt vebinārus jeb tīmekļseminārus par aktualitātēm saistībā ar pilnveidoto mācību saturu un pieeju Skola2030 YouTube kanālā.

Nākamo vebināru tēmas un laiki

Lai piedalītos vebinārā, saglabājiet saiti, kura tiks aktivizēta norādītajā dienā un laikā. Jautājumus Skola2030 ekspertiem līdz vebināram sūtiet uz e-pastu: vebinars@skola2030.lv vai uzdodiet tiešraides laikā komentāros.

Aicinām jau laikus atzīmēt kalendārā šos datumus un vērot vebinārus kopā ar kolēģiem! Visu vebināru ieraksti būs pieejami Skola2030 YouTube kanālā, kur tos varēsiet noskatīties atkārtoti.

Ceturtdien, 31. janvārī, plkst. 16:00 – 17:00

Aktualitātes mācību saturā: Sociālā un pilsoniskā mācību joma <https://ej.uz/va83>

Ceturtdien, 14. februārī, plkst. 16:00 – 17:00

Aktualitātes mācību saturā: Matemātika <https://ej.uz/e5xr>

Ceturtdien, 28. februārī, plkst. 16:00 – 17:00

Aktualitātes mācību saturā: Dabaszinātņu mācību joma <https://ej.uz/zs9o>

Ceturtdien, 14. martā, vebinārs nenotiks. Tā vietā būs pieejama Skola2030 konferences tiešraide Skola2030 Facebook vietnē www.facebook.com/skola2030

Ceturtdien, 28. martā, plkst. 16:00 – 17:00

Aktualitātes mācību saturā: Svešvalodas <https://ej.uz/4p3w>

Ceturtdien, 11. aprīlī, plkst. 16:00 – 17:00

Speciālās izglītības jautājumi pilnveidotā mācību saturs un pieejas kontekstā <https://ej.uz/xnrb>

Skola2030 konference par pirms-skolas jautājumiem "Darbojos, izzinu – mācos ar prieku!"

14. martā Valmierā notiks Skola2030 konference "Darbojos, izzinu – mācos ar prieku!" pirmsskolu skolotājiem, šo iestāžu vadītājiem un izglītības darbiniekiem.

Reģistrācija konferencei tiks izziņota februāra vidū, un informācija par to būs pieejama Skola2030 tīmekļa vietnē www.skola2030.lv, Facebook vietnē un tiks izsūtīta uz aicinājuma e-pastā tiem, kuri ir reģistrējušies Skola2030 jaunumu saņemšanai. Aicinām sekot līdzi!

Uz konferenci gaidām visus interesentus, bet jo īpaši tos, kuri līdz šim nav piedalījušies Skola2030 aktivitātēs. Atgādinām, ka iepriekš pirmsskolas jautājumiem veltīta konference "Lietpratība sākumizglītībā" notika pagājušā gada aprīlī Liepājā, un šīs konferences ierakstus joprojām var noskatīties Skola2030 YouTube kanālā <http://ejuz.lv/nfj>

Konferences mērķis ir nostiprināt izpratni par pilnveidoto pirmsskolas mācību saturu un pieeju, par skolotāju kā mācību procesa virzītāju, par to, kā bērniem pašiem dot iespēju jautāt, pētīt, meklēt atbildes, sadarboties un mācīties ar prieku.

Vispārējās pārmaiņas mācību saturā un pieejā Latvijā tiks sāktas tieši pirmsskolās 2019. gada 1. septembrī.

Foto: Skola2030 konference

Konference par latviešu valodas apguvi

Skola2030 sadarbības partneris Latviešu valodas aģentūra 27. februārī rīko konferenci „Aktualitātes latviešu valodas apguvē”, lai atbalstītu pedagogus mācību satura īstenošanā un aktualizētu mūsdienīgus latviešu valodas apguves aspektus. Pieteikšanās, reģistrējoties līdz 15. februārim <https://ej.uz/lvakonference>

Skola2030 – atbalsts mācību pieejas maiņai

Valsts izglītības satura centra (VISC) īstenotā projekta “Kompetenču pieeja mācību saturā” mērķis ir izstrādāt, aprobēt, pēctecīgi ieviest Latvijā tādu vispārējās izglītības saturu un pieeju mācīšanai vecumā no 1,5 gada, kā rezultātā skolēni gūtu dzīvei 21. gadsimtā nepieciešamās zināšanas, prasmes un attieksmes.

DOMĀT. DARĪT. ZINĀT.

www.skola2030.lv

©Valsts izglītības satura centrs | Projekts Nr. 8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē